

‘Het is hier net Amsterdam’

Een veiligheidsarrangement voor IJburg

Erik van Marissing
Suzanne Tan
Hans Boutellier

Januari 2010

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	7
1 Inleiding	11
1.1 Aanleiding	11
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen	12
1.3 Opzet en uitvoering van het onderzoek	13
1.4 Leeswijzer	14
2 IJburg volgens de cijfers: (n)iets aan de hand?	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Criminaliteitsbeeld IJburg	21
2.3 Criminogeniteitsbeeld IJburg	26
2.4 Polarisatie en sociaal vertrouwen	28
2.5 Conclusie	29
3 IJburg volgens de professionals: pioniersgeest, verwachtingen, onbehagen en de opkomst van criminaliteit	31
3.1 Inleiding	31
3.2 De voornaamste problemen en ergernissen nader bekeken: drie OOV problemen	32
3.3 Potentiële overlast en bedreigingen in de nabije toekomst	47
3.4 Kansen voor de wijk	49
3.5 Conclusie	51
4 Het speelveld: actoren en samenwerkingsverbanden op IJburg	55
4.1 Veelheid aan actoren	55
4.2 Wijk zonder scheidslijnen	58
4.3 Wijkpartners IJburg	59
4.4 Conclusie	60
5 Een veiligheidsarrangement voor IJburg	63
5.1 Drie OOV-problemen: jongerenoverlast, grote, overlastgevende gezinnen en de opkomst van criminele jongeren	63
5.2 Werkbijeenkomst	69
5.3 Tot slot	70
Literatuur	73
Bijlage	77
Overzicht van geïnterviewde professionals en overige betrokkenen	77

Voorwoord

Het veiligheidsarrangement IJburg (eigenlijk is sprake van drie arrangementen) markeert een nieuwe fase in lokaal veiligheidsbeleid. In de eerste plaats verschuift de verantwoordelijkheid voor de veiligheid steeds meer naar de gemeente, zowel wettelijk als operationeel. In Amsterdam gaat het dan vanzelfsprekend om de stadsdelen, maar specifiek ook om bepaalde wijken of buurt-combinaties. In de tweede plaats zien we een toenemende aandacht voor ‘de organisatie van de samenwerking’ (oftewel governance) tussen de partijen die zich met veiligheid bezighouden. Deze is niet vanzelfsprekend en behoeft zorgvuldige begeleiding. ‘Decentrale sturing’ typeert met andere woorden steeds meer het actuele veiligheidsbeleid - dit rapport beoogt deze te ondersteunen.

Met de ontwikkeling van de arrangementen gaan we verder dan de rol van onderzoeker over het algemeen inhoudt. We verrichtten de kwantitatieve en kwalitatieve analyses, spraken met sleutel-personen, en maakten - in samenspraak met het stadsdeel - tevens een selectie van problemen, een nauwkeurige diagnose en suggereerden een behandelstrategie (een diagnose-behandel-combinatie als het ware). Vervolgens hebben we ons ingespannen om - in samenspraak met de betrokkenen - op basis hiervan te komen tot kort en krachtig uitgeschreven arrangementen. Het gaat daarbij om overlast van jongeren, overlastgevende huishoudens en (potentieel) criminele jongeren.

Het rapport maakte gebruik van diverse producten en contacten van het programma Veiligheid & Burgerschap van de afdeling Bestuurswetenschappen van de VU Amsterdam. Dit programma en de bijbehorende leerstoel worden gefinancierd door de gemeente Amsterdam en de politie Amsterdam-Amstelland. Maar vooral is het voor u liggende product het resultaat van samenwerking tussen het stadsdeel (eerst Zeeburg, nu Oost), maatschappelijke organisaties, politie, enkele bewoners en onderzoekers. De analyses zijn volledig voor rekening van de onderzoekers, de arrangementen zijn het resultaat van overleg.

We beschouwen het rapport als een voorbeeld van wat wel participatief actieonderzoek wordt genoemd. Daarbij is het soms zoeken naar rollen en vormen, maar het zal voor iedereen een leerzaam traject zijn geweest. We bedanken alle betrokkenen, respondenten, meedenkers en uitvoerders voor hun medewerking. Het komt er nu op aan de arrangementen te laten werken.

Hans Boutellier

*Algemeen directeur Verwey-Jonker Instituut
Bijzonder hoogleraar Veiligheid & Burgerschap*

Samenvatting

IJburg is één van de jongste wijken in Amsterdam en maakt deel uit van het stadsdeel Zeeburg. Het groeiproces dat de wijk doormaakt, heeft ook stadse problemen met zich meegebracht. De aandacht verschuift van fysieke naar sociale vraagstukken. Ondanks het feit dat de meeste bewoners naar volle tevredenheid op IJburg wonen, voeren negatieve geluiden momenteel de boventoon. IJburg zou een onveilige, onaangename wijk zijn. Volgens de cijfers valt dat wel mee, maar er zijn wel tekenen van verval zichtbaar. Het is echter nog niet te laat: de wijk is nog volop in ontwikkeling en sturing in sociale processen is nu nog mogelijk.

Het stadsdeel heeft het Verwey-Jonker Instituut gevraagd om de veiligheidsproblematiek op IJburg in beeld te brengen en inzicht te bieden in de diverse partijen die zich met veiligheid bezighouden. We doen dat aan de hand van een vergelijking met een voetbalveld, waarin alle partijen kunnen worden beschouwd als de spelers, verdeeld over een aantal linies. De doelman wordt gevormd door justitie. In de verdediging staan partijen die zich bezighouden met opsporing, risico's en handhaving, zoals de politie en straatcoaches. Het middenveld wordt gevormd door maatschappelijke organisaties (woningcorporaties, onderwijsinstellingen, bedrijfsleven, zorg- en welzijnsinstellingen) en de voorhoede bestaat uit (verbanden tussen) burgers. De coach, het stadsdeel Zeeburg, stelt de kaders (tactiek) vast, stelt op (huurt in of betreft) gegeven het spelersmateriaal, en is verantwoordelijk voor het systeem.

Op basis van een uitgebreide analyse van documenten en statistieken, eigen observaties en een groot aantal gesprekken met professionals in (dienst van) de wijk hebben we vastgesteld dat er drie problemen zijn, waarop genoemde partijen tot nog toe onvoldoende antwoord hebben kunnen bieden: jongerenoverlast, een concentratie van asociale, overlastgevende gezinnen en de opkomst van criminele jongeren. Deze drie Openbare Orde en Veiligheid (OOV-) problemen zullen daarom systematischer moeten worden aangepakt en afstemming tussen de verschillende partijen die zich met de betreffende problemen bezighouden moet worden verbeterd. We doen dat met behulp van een veiligheidsarrangement. Dat is een gespecificeerde samenwerkingsovereenkomst tussen relevante partijen op basis van een geobjectiveerde probleem- en actorenanalyse. Dit rapport dient als basis voor de werkbijeenkomst waarin het arrangement zal worden vastgesteld en beschrijft de stappen die zijn doorlopen om tot het voorgestelde veiligheidsarrangement te komen.

De eerste stap is de geobjectiveerde probleemanalyse. Vergeleken met Amsterdam als geheel doet IJburg het uitstekend: zowel de objectieve als de subjectieve veiligheidsindex zijn veel gunstiger voor IJburg. Tegelijkertijd laten de cijfers zien dat IJburg zich de afgelopen jaren op het gebied van veiligheid en leefbaarheid ongunstig heeft ontwikkeld, met name wat betreft vandalisme,

overlast en geweld. De subjectieve veiligheidsindex is nauwelijks veranderd, maar afzonderlijke elementen, zoals buurtproblemen en het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt, zijn de afgelopen jaren wel toegenomen.

De tweede stap is het in beeld brengen van de belangrijkste problemen op IJburg. Gesprekken met professionals die in de wijk werkzaam zijn, hebben uitgewezen dat er twee evidente OOV-problemen zijn, namelijk jongerenoverlast en overlast door asociale gezinnen. Een derde probleem, de opkomst van criminele jongeren, speelt zich meer onder de oppervlakte af en is slechts bij enkele geïnterviewden bekend. Met het vaststellen van deze drie OOV-problemen constateren we dat de cijfers niet het hele verhaal vertellen. Over de aard en ernst van deze problemen lopen de meningen bovendien uiteen, een duidelijk signaal dat er verschillende werkelijkheden zijn. Het opstellen van een veiligheidsarrangement moet ertoe bijdragen dat de professionals met dezelfde werkelijkheid en dezelfde verwachtingen naar de problemen gaan kijken en dat zij ook de verwachtingen van de bewoners en ondernemers beter kunnen sturen (verwachtingsmanagement).

Bij jongerenoverlast gaat het om jongeren die rondhangen in de hofjes, op de pleintjes en op straat. De overlast die deze jongeren veroorzaken bestaat voornamelijk uit geluidsoverlast, hinderlijk samenscholen en, incidenteel, intimidatie van voorbijgangers. Aan crimineel gedrag maakt deze groep zich niet schuldig. Ondanks de vrij uitgebreide aanpak die er nu al is, blijven er spanningen bestaan tussen jongeren en andere bewoners (botsende leefstijlen). Bovendien geven de jongeren het verkeerde voorbeeld voor de jongere kinderen in de wijk.

Het probleem van asociale, overlastgevende gezinnen speelt zich veel minder in de openbare ruimte af en is vooral voor omwonenden erg nijpend. Doordat er bij de plaatsing van de gezinnen geen dossieroverdracht heeft plaatsgevonden, zijn in bepaalde blokken met ruime woningen concentraties ontstaan van overlastgevende gezinnen. Ook dit probleem wordt uiteraard al aangepakt, maar dit heeft nog onvoldoende resultaat opgeleverd.

Tot slot is gebleken dat er onder de oppervlakte een ontwikkeling gaande is van jongeren die in de criminaliteit terecht komen. Het gaat onder andere om diefstal, drugshandel en illegale prostitutie. Daar deze activiteiten voornamelijk 's nachts en uit het zicht plaatsvinden, merken bewoners en ondernemers hier weinig van. Hetzelfde geldt voor professionals die alleen overdag in de wijk zijn. In combinatie met de aanwezigheid van jonge kinderen (verkeerde voorbeeld) en hangjongeren (mogelijke rekruten) is dit een zeer zorgwekkende constatering.

De derde stap is het vaststellen van alle relevante partijen op IJburg en hun mogelijke rollen in de aanpak van de drie OOV-problemen. Het onderzoek wijst uit dat er tientallen organisaties en instellingen actief zijn op IJburg. Voor sommige van deze partijen is duidelijk dat zij een rol (moeten) hebben bij het aanpakken van de problemen, zoals justitie, politie, woningcorporaties en scholen. Voor andere partijen is dat wellicht wat minder duidelijk. Met het overzicht laten we zien in welke linie de partijen zich bevinden en wat dat betekent voor hun rol in het speelveld en voor hun samenwerking met partijen uit andere linies.

Tot slot hebben we de drie problemen nader geanalyseerd en voor elk van de problemen een specifiek arrangement ontwikkeld. Voor overlastgevende jongeren stellen we de 'vooruitgeschoven verdediger' voor: de nadruk ligt op de verdediging (politie, straatcoaches, beveiligingsbedrijven e.d.), maar in minder mate heeft ook het middenveld (corporaties, onderwijsinstellingen e.d.) heeft een rol. Voor asociale, overlastgevende gezinnen is de 'meeverdedigende middenvelder' gewenst: een sterk middenveld van o.a. woningcorporaties, huisartsen, gemeentereiniging en

hulpverleningsinstanties, bijgestaan door een betrouwbare verdediging, zoals benoemd in relatie tot jongerenoverlast. De opkomst van criminele jongeren vraagt om een stevige aanpak en hebben we het systeem van de 'centrale verdediger' genoemd: een sterke verdediging (politie, straatcoaches, particuliere bedrijven e.d.), bijgestaan door de doelman (justitie).

Niet het aanbod, niet de vraag maar de overeenstemming over het probleem is leidend voor de uiteindelijke aanpak. Het veiligheidsarrangement heeft alleen kans van slagen wanneer alle partijen zich aan deze boodschap conformeren. Belangrijk daarbij is het besef dat het arrangement een nadrukkelijk beroep doet op de bestuurlijke slagkracht van de managers en directeurs en op de ervaring en competenties van de huidige en toekomstige uitvoerende professionals in de wijk. Tot slot moet het arrangement stevig verankerd worden in de bestuurlijke structuur en is de samenwerking gebaat bij een strakke regie, die door het stadsdeel zal worden gevoerd.

1 *Inleiding*

1.1 *Aanleiding*

Van een fysieke naar een sociale problematiek

IJburg is één van de jongste wijken van Amsterdam. In 2002 kregen de eerste bewoners de sleutel van hun nieuwe woning. Anno 2009 wonen er al ruim 8.000 Amsterdammers op dit kunstmatig gecreëerde eiland aan de oostkant van de stad. Toen de eerste bewoners zich op IJburg vestigden, heerste er een sterke pioniersgeest: hier zou het allemaal anders worden, zo was de heersende gedachte onder de bewoners, die veelal een zeer bewuste keuze hadden gemaakt om de oude stad te verlaten en een nieuw bestaan aan het IJ op te bouwen.

Nu, zo'n zeven jaar later, wordt langzaamaan duidelijk dat IJburg geen vesting is, waarvan de brug kan worden opgehaald wanneer zich in de verte dreiging aankondigt. Ook op IJburg manifesteren zich inmiddels 'stadse problemen', met name in de sfeer van overlast. Daar waar de meldingen van bewoners tot voor kort vooral te maken hadden met fysieke aspecten van het wonen in een nieuwbouwwijk, zoals de bestrating of de onveiligheid van de bruggen, beginnen zich nu de eerste 'stadse problemen' voor te doen in de wijk en gaan klachten van bewoners met name over sociale problematiek zoals jeugdoverlast en veiligheid¹. Het gaat daarbij om meldingen die binnenkomen via de voormalige Voorpost (nu kantoor van de Wijkpartners), het Meldpunt Zorg en Overlast en direct bij leden van het dagelijks bestuur en ambtenaren van het stadsdeel.

De berichtgeving in de media lijkt deze verschuiving van fysiek naar sociaal te hebben gevolgd en spitst zich vooral toe op de toenemende criminaliteit en onveiligheid in de wijk. Nieuwe media, zoals blogs en internetfora (zie bijvoorbeeld www.ijburg.nl en www.vkblog.nl) zorgen er bovendien voor dat negatieve geluiden hun weg naar de buitenwereld steeds makkelijker vinden en een breed publiek bereiken. Tegenover deze negatieve geluiden klinken ook veel positieve geluiden door, zowel vanuit bewoners die naar volle tevredenheid op IJburg wonen als vanuit professionals die de problemen relativeren. Desondanks voeren de negatieve geluiden momenteel de boventoon en wordt IJburg regelmatig als onveilige, onaangename wijk getypeerd.

¹ Voor een uitgebreide historische schets van IJburg, zie: Lupi (2009).

De opgave voor IJburg

In het stadsdeel Zeeburg wonen veel Amsterdammers naar (volle) tevredenheid. Van deze bewoners ontvangt het stadsdeel weinig meldingen en klachten. Van tijd tot tijd krijgt het stadsdeel echter ook te maken met ontevreden en klagende bewoners. Hier heeft het stadsdeel niet altijd direct een antwoord op, deels omdat de wijk nog in ontwikkeling is en niet altijd duidelijk is welke partij verantwoordelijk is voor het oplossen van het probleem, deels omdat bewoners in de ogen van het stadsdeel zelf ook een verantwoordelijkheid hebben om genoemde problemen op te lossen, maar die niet of onvoldoende nemen. Wanneer we naar de statistieken kijken, lijkt er weinig aan de hand, maar uit gesprekken met bewoners en professionals blijkt dat er wel degelijk een aantal problemen wordt ervaren, waardoor bewoners zich onprettig, onbehaaglijk of zelfs onveilig voelen: jongerenoverlast en een concentratie van asociale, overlast veroorzakende gezinnen. Tevens voorzien we op termijn nog andere problemen, ten gevolge van de bevolkingssamenstelling en het huidige voorzieningenaanbod.

Om deze problemen goed aan te kunnen pakken heeft het stadsdeel Zeeburg beter zicht nodig op de diverse partijen die zich met de veiligheid op IJburg bezighouden en hun taken en verantwoordelijkheden. Uiteindelijk leidt dit tot de ontwikkeling van een gezamenlijke aanpak. In dit verband spreken we van een veiligheidsarrangement dat wil zeggen een gespecificeerde samenwerkingsovereenkomst tussen relevante partijen op basis van een geobjectiveerde probleem- en actorenanalyse. Het moment waarop dit gebeurt is niet toevallig: de wijk is momenteel nog volop in ontwikkeling.

Sturing in sociale processen is nu nog relatief gemakkelijk te bewerkstelligen. De sociale samenhang en de contacten tussen bewoners en professionals in de wijk zijn immers nog groeiende.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

De volgende vraag staat centraal in dit rapport:

In hoeverre kan een 'veiligheidsarrangement' het stadsdeel Zeeburg faciliteren bij het ontwikkelen van een gezamenlijke aanpak om de veiligheid in deze wijk te verbeteren?

Aan deze probleemstelling zijn de volgende onderzoeksvragen en deelvragen verbonden:

1. Hoe ziet de veiligheidsproblematiek op IJburg eruit en hoe heeft deze zich de afgelopen jaren ontwikkeld?
 - a. Hoe ziet de veiligheidsproblematiek op IJburg er volgens de statistieken uit en hoe heeft deze zich de afgelopen jaren ontwikkeld?
 - b. Hoe ziet de veiligheidsproblematiek op IJburg er volgens de professionals uit en hoe heeft hun beeld zich de afgelopen jaren ontwikkeld?
 - c. Wat zijn de belangrijkste veiligheidsproblemen die dienen te worden aangepakt?
2. Wat zijn de belangrijkste actoren op het gebied van veiligheid en wat is hun mogelijke rol en positie binnen het de samenwerking met alle andere partijen?

- a. Welke partijen zijn betrokken bij de veiligheid en leefbaarheid op IJburg?
 - b. Welke van deze partijen kunnen worden beschouwd als probleemeigenaar?
 - c. Welke van deze partijen is de primaire uitvoerder, wat is zijn/haar functie en welk type interventie hoort hierbij?
 - d. Welke andere relevante samenwerkingspartners zijn er te onderscheiden?
 - e. Welk van de partijen moet de regie over het betreffende vraagstuk hebben?
3. Hoe kunnen de verschillende rollen en posities bijeen worden gebracht in een veiligheidsarrangement?

1.3 Opzet en uitvoering van het onderzoek

Op basis van de kwantitatieve en de kwalitatieve analyse, hebben we vervolgens in overleg met de opdrachtgever vastgesteld wat de belangrijkste problemen (kernkwesties) op IJburg zijn. Deze kernkwesties hebben we verwerkt in drie factsheets, die we tijdens drie themabijeenkomsten hebben besproken met alle belanghebbenden. Voorafgaand aan deze drie werkbijeenkomsten werd een algemene bijeenkomst georganiseerd, waarin werd vastgesteld welke partijen er tijdens de drie themabijeenkomsten aanwezig zouden moeten zijn, met als doel overeenstemming te bereiken over de problemdiagnose en afspraken te maken om de aanpak van de problematiek door middel van een veiligheidsarrangement vast te leggen.

In de drie thematische werkbijeenkomsten hebben we vervolgens de problemdiagnoses getoetst (komen de onderzoeksbevindingen overeen met het beeld dat de betrokken partijen van IJburg hebben?), hebben we gezamenlijk besproken wat er nu al is en gebeurt om de gesignaleerde problematiek aan te pakken en hebben we van daaruit vastgesteld wat er, in aanvulling op de bestaande aanpak, nog moet gebeuren.

De uitkomsten van die werkbijeenkomsten zijn vastgelegd in drie veiligheidsarrangementen, met elk een eigen karakter. In het eerste arrangement gaat het vooral om het uitbreiden en aanpassen van de bestaande overlegstructuren, in het tweede arrangement staan de protocollen meer centraal en het derde arrangement is vooral gericht op de agendering van het geconstateerde probleem bij de betrokken organisaties en instanties. De drie OOV-problemen waar het om gaat, worden geïntroduceerd in hoofdstuk 3.

De factsheets en de afspraken die naar aanleiding van de drie werkbijeenkomsten zijn gemaakt, zijn niet openbaar en daarom niet in deze rapportage opgenomen.

1.3.1 Actoren als spelers in een speelveld

Om te definiëren welke actoren er actief zijn op IJburg, wat hun rol is en hoe de onderlinge verhoudingen liggen, gebruiken we de term ‘speelveld’ (zie tabel 1.1). Dit is een metafoor om de samenwerking tussen de verschillende partijen, de ‘spelers op het voetbalveld’, aan te duiden (Boutellier et al., 2004, p.89; Boutellier 2005): justitie vormt (als ultimum remedium) de laatste instantie, ‘de doelman’. Deze houdt zich bezig met opsporing en sanctionering. Justitie staat ‘tussen de palen’ en coacht de verdediging, bijvoorbeeld politie, jeugdzorg, straatcoaches en toezichthouders. De

verdediging, die veiligheid als een primaire doelstelling heeft, ondersteunt vervolgens het middenveld (scholen, bedrijfsleven, zorg en welzijn e.d.). Voor het middenveld is veiligheid een secundaire doelstelling. Het middenveld bedient de voorhoede die wordt gevormd door de burger.

Tabel 1.1: Het speelveld

Linie	Spelers / partijen
Doelman	Justitie (sanctionering)
Verdediging	Politie, straatcoaches e.d. (instellingen die zich bezighouden met opsporing, risico's en handhaving)
Middenveld	Maatschappelijke organisaties (scholen, bedrijfsleven, zorg en welzijn, etc.)
Voorhoede	De burger c.q. de verbanden tussen burgers

Bron: Boutellier et al. (2004 p.89)

Een voetbalelftal kan natuurlijk niet zonder coach. De coach stelt de kaders (tactiek) vast, stelt op (huurt in of betreft) gegeven het spelersmateriaal, en is verantwoordelijk voor het systeem (vierjaarlijks afgerekend). Voor IJburg is het stadsdeel Zeeburg te beschouwen als de coach.

Wat is een veiligheidsarrangement?

Een veiligheidsarrangement is 'een gespecificeerde samenwerkingsovereenkomst tussen relevante partijen op basis van een geobjectiveerde probleem- en actorenanalyse'. Het is een hulpmiddel om de samenwerking tussen betrokken partijen een meer integraal karakter te geven en efficiënter en effectiever te laten functioneren. Dit moet uiteindelijk leiden tot een verbetering van de veiligheid en leefbaarheid op IJburg. Een veiligheidsarrangement leidt bij voorkeur tot 'een set van inhoudelijke en procedurele afspraken met als doel het oplossen van een veiligheidsprobleem of het handhaven van een bepaald veiligheidsniveau'.

Een veiligheidsarrangement is een objectiverend instrument: daarbij kijken we niet alleen naar de daadwerkelijke veiligheidscijfers (de criminaliteits-, veiligheids- en leefbaarheidscijfers), maar ook naar de cijfers die de onderliggende factoren blootleggen, ofwel het criminogeniteitsbeeld van IJburg. Deze manier van analyseren maakt het mogelijk om een volwaardig veiligheidsbeleid op te stellen over de partijen heen, waarbij ook andere partijen dan politie en Justitie een belangrijke rol vervullen, de relevante samenwerkingspartners. Hierbij denken we vanzelfsprekend aan de bewoners zelf. Maar in het veiligheidarrangement gaat het nadrukkelijk om de samenwerking tussen de (semi-)professionele organisaties en instanties, zoals woningcorporaties, onderwijsinstellingen, opbouw-, jongeren- en welzijnswerk, sportverenigingen, het stadsdeel, ondernemers, de politie en justitie.

1.4 Leeswijzer

De eerste deelvraag (1a) komt aan bod in hoofdstuk 2. In dat hoofdstuk zetten we de eerste stap in de ontwikkeling van het veiligheidsarrangement. We gaan in op de objectieve cijfers en de ontwikkeling van de veiligheidsproblematiek op IJburg. Daarbij baseren we ons voornamelijk op de Amsterdamse Veiligheidsindex en een overzicht van criminogene factoren (bedreigingen), dat door de

gemeentelijke onderzoeksafdeling O&S is ontwikkeld. Tevens maken we gebruik van cijfers die zijn aangeleverd door andere afdelingen, zoals het stadsdeel Zeeburg, het Meldpunt Zorg en Overlast en de Dienst Wonen van de gemeente Amsterdam.

Vervolgens gaan we in hoofdstuk 3 in op de tweede deelvraag (1b) en stellen we vast wat de belangrijkste veiligheidsproblemen op IJburg zijn die dienen te worden aangepakt (1c). We doen dit op basis van interviews met sleutelpersonen en eigen observaties. We gaan hierbij niet alleen in op de bedreigingen en de meest urgente problemen, maar benoemen ook nadrukkelijk de kansen die IJburg heeft om een prettige, veilige wijk te worden waar het goed wonen, werken en recreëren is. De tweede onderzoeksvraag wordt verdeeld over twee hoofdstukken behandeld: in hoofdstuk 4 gaan we in op de partijen die betrokken zijn bij de veiligheid en leefbaarheid in de wijk (de mogelijke spelers in het speelveld; 2a) en in hoofdstuk 5 analyseren we de genoemde partijen in het kader van het veiligheidsarrangement (2b t/m 2e). Tot slot besteden we in datzelfde hoofdstuk 5 aandacht aan de derde onderzoeksvraag, waarmee we tot het veiligheidsarrangement zijn gekomen. Dat wil zeggen: een gespecificeerde samenwerking tussen relevante partijen op basis van een geobjectiveerde probleem- en actorenanalyse.

2 *IJburg volgens de cijfers: (n)iets aan de hand?*

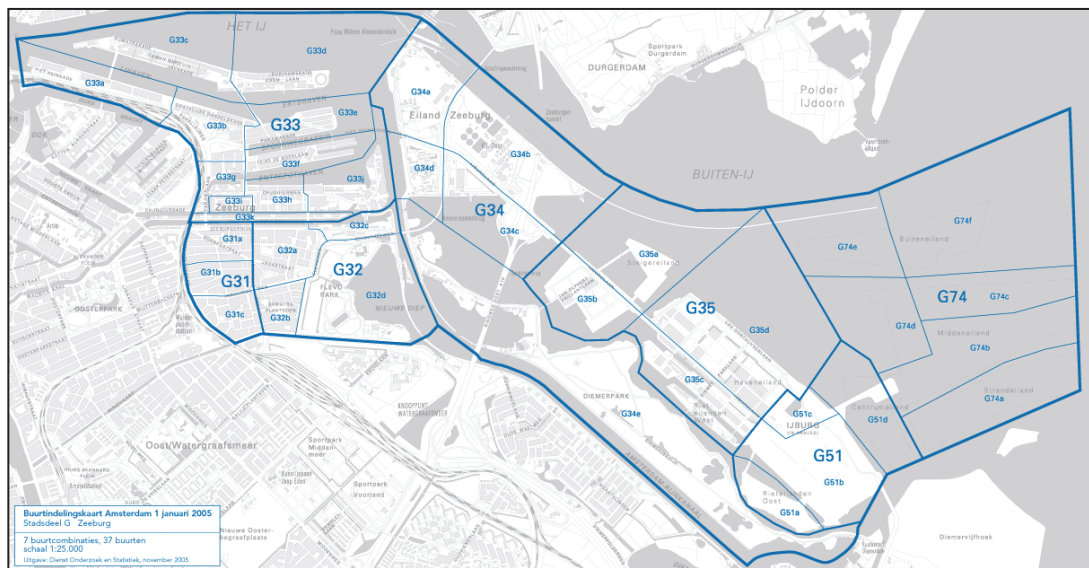
2.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van IJburg op basis van bestaande cijfers. We kijken achtereenvolgens naar de cijfers over criminaliteit en onveiligheid (paragraaf 2.2), crimi-nogeniteitsfactoren (paragraaf 2.3) en indicatoren voor polarisatie en sociaal vertrouwen (paragraaf 2.4). Vervolgens gaan we in paragraaf 2.5 in op de institutionele voorzieningen en initiatieven (wat gebeurt er al in de wijk en op welke manier is dat georganiseerd?) en tot slot besteden we aandacht aan de mogelijke bedreigingen in de (nabije) toekomst (paragraaf 2.6). In deze paragraaf schetsen we eerst kort de belangrijkste kenmerken van IJburg op een rij.

2.1.1 *Wonen op IJburg*

De wijk IJburg West (G35) bestaat uit vier buurten: Steigereiland Noord, Steigereiland Zuid, Rieteilanden West en Haveneiland (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1: plattegrond van stadsdeel Zeeburg met codes van buurten en wijken

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek (2009)

Het aantal woningen op IJburg is snel toegenomen. In 2005 telde IJburg West nog slechts 665 woningen. Op 1 januari 2009 telde de wijk al 5.075 woningen, waarvan het merendeel (3.951) in IJburg West (Dienst Onderzoek en Statistiek, 2009). Op IJburg Zuid zijn in 2008 481 woningen opgeleverd en een jaar later nog 625. Het derde deelgebied, IJburg Oost, is momenteel in voorbereiding (beter bekend als 'Fase 2'). Daar waar de gemiddelde woningwaarde in Amsterdam als geheel onveranderd bleef (€ 204.000), steeg deze op IJburg West van € 183.000 naar € 296.000 tussen 2006 en 2007 (CBS Statline, 2009). De helft van de woningvoorraad bestaat uit koopwoningen. 34 procent van de woningen bestaat uit sociale huur en zestien procent uit particuliere huur. Op IJburg Oost zijn relatief gezien iets meer sociale en iets minder particuliere huurwoningen (Dienst Onderzoek en Statistiek, 2009). Op IJburg zijn 50 woningen bestemd voor begeleid wonen: 40 in IJburg West en 10 in IJburg Zuid².

Samen is dit ongeveer één derde van het als zodanig aangemerkte aantal woningen in het gehele stadsdeel Zeeburg (166), waarmee IJburg een onevenredig groot aantal begeleid wonen bewoners huisvest. Het systeem van begeleid wonen is dusdanig ingericht dat een woning na zes maanden op naam van de bewoner wordt geschreven, waardoor hij in de statistieken niet meer als begeleid wonen herkenbaar is. Deze procedure herhaalt zich voor de nieuwe woningen die als begeleid wonen worden aangemerkt. In potentie blijven de bewoners van de op naam geschreven woningen, gezien hun verleden, echter wel behoren tot een risicogroep. Dit is een punt van aandacht voor de (nabije) toekomst en de ontwikkeling van de volgende delen van de wijk (Fase 2).

Op IJburg woont tevens een aantal gezinnen dat kan worden aangemerkt als 'Multi-probleemgezin' (Sikkens, 2009). Deze gezinnen, in totaal ongeveer 40, wonen allen in zelfstandige woonruimte. Bewoners op IJburg die extra aandacht nodig hebben wonen dus zowel onzelfstandige woningen (begeleid wonen complexen) als in zelfstandige woningen. In paragraaf 3.2.2 zullen we nader ingaan op de Multi-problem gezinnen (MPG-gezinnen).

2 Cijfers aangeleverd door de opdrachtgever, afkomstig van de Dienst Wonen. Het betreft de situatie op 29 oktober 2009.

Figuur 2.2: WIBO-woningen op IJburg. Foto: Erik van Marissing (2009)

Ongeveer zes tot zeven procent van de bestaande woningvoorraad is bovendien geschikt gemaakt als woning voor een bijzondere doelgroep, bijvoorbeeld mensen met een lichamelijke en/of geestelijke beperking. Voorbeelden van woningen voor bijzondere doelgroepen zijn ROWO's (rolstoelwoningen) en WIBO-woningen (wonen in een beschermde omgeving; zie figuur 2.2). In de notitie van uitgangspunten (zie Lammers & Reijndorp, 1999) werd nog uitgegaan van vijf procent van de woningvoorraad, maar door activiteiten van andere partijen is dit in de praktijk iets meer geworden³. Op Haveneiland West gaat het om in totaal 623 huishoudens en op Steigereiland om 86 huishoudens. In totaal gaat het dus om 709 huishoudens die in een voor bijzondere doelgroepen geschikt gemaakte woning wonen. Niet al deze woningen worden echter bewoond door bewoners met een beperking, bijvoorbeeld doordat er minder vraag bleek naar rolstoelwoningen dan verwacht. WIBO-woningen zijn zelfstandige, bij elkaar gelegen woningen met een dienstencentrum in de buurt. De woningen zijn bedoeld voor met name ouderen of mensen met psychische beperking. Deze woningen zijn zo aangelegd dat er een soort van woongroepen ontstaan van mensen met een gedeelde problematiek.

Wanneer we het aantal begeleid wonen woningen en het aantal woningen voor bijzondere doelgroepen (in totaal ongeveer 750) delen op de totale woningvoorraad (ongeveer 6000 woningen), constateren we dat ongeveer één op de acht woningen een speciale woning is. Gegeven het feit dat woningen voor begeleid wonen na verloop van tijd op naam worden geschreven en veel speciale woningen in de (sociale) huursector worden aangeboden, is het aannemelijk dat de speciale woningen voor een groot deel geconcentreerd zijn in bepaalde blokken in de wijk.

Woonomgeving

De woonomgeving wordt gekenmerkt door rechte straten, met veelal gesloten bouwblokken. Alle blokken hebben nummers. Het Sem Presserhof is bijvoorbeeld blok 29. Centrale as van de wijk is de

³ Telefonische toelichting door een medewerker van de Dienst Wonen op 10 december 2009.

IJburglaan. Hier rijdt ook tramlijn 26 van en naar het Centraal Station. Een aantal straten is autovrij en parkeren gebeurt gedeeltelijk op of in de bouwblokken. Op enkele plaatsen in de wijk zijn speelplekken voor kinderen, zoals het Johan Cruijff Court aan het Ed Pelsterplantsoen en een voetbalkooi in Blok 30. Voor recreatie kunnen bewoners terecht in het Diemerpark en het stadsstrand Blijburg. De belangrijkste winkelvoorzieningen zijn gevestigd aan de IJburglaan, ter hoogte van de tramhalte Vennepluimstraat. Verspreid over de wijk zijn verder nog enkele horecagelegenheden, dienstverlenende bedrijven en andere voorzieningen gevestigd, zoals een tandartspraktijk en een kapsalon.

2.1.2 *Sociaaleconomische kenmerken van de bevolking*

Demografie

Een van de uitgangspunten bij de bouw van IJburg was dat het een wijk voor iedereen zou moeten worden, een wijk zonder scheidslijnen. Dit idee zien we ook terug in de cijfers: het aandeel mannen en vrouwen is nagenoeg gelijk (respectievelijk 51% en 49%) en verschilt niet van de verhouding in Amsterdam als geheel. Qua leeftijd is IJburg wel heel anders verdeeld dan het stedelijk gemiddelde. Daar waar Amsterdam gemiddeld zestien procent 0-15 jarigen telt, is dat er op IJburg West 34 procent en op IJburg Zuid 27 procent (CBS Statline, 2009). We kunnen dus spreken van een zeer kinderrijke wijk. Het aantal bewoners van 65 jaar en ouder in IJburg West is daarentegen te verwaarlozen (slechts 2%), terwijl in Amsterdam ongeveer één op de tien inwoners (11%) 65 jaar of ouder is. De verdeling in IJburg Zuid komt meer in de buurt: hier behoort zeven procent tot de categorie 65+. Ook de categorie 45-65 is op IJburg West ondervertegenwoordigd ten opzichte van het Amsterdamse gemiddelde: hier woont slechts 13 procent 45-65-jarigen, terwijl bijna een kwart van de Amsterdammers (24%) in deze categorie valt (CBS Statline, 2009). In het zuidelijke deel is dat slechts tien procent.

Mede door het snelle tempo waarin nieuwe woningen zijn opgeleverd, heeft IJburg West zich ontwikkeld van een dunbevolkte wijk in 2006 (iets meer dan 2.000 inwoners per km²) tot een wijk met een bovengemiddelde bevolkingsdichtheid in 2008 (ruim 5700 inwoners per km²). In IJburg Zuid is de dichtheid nu nog erg laag (698 inwoners per km²), maar dit deel van de wijk is nog in ontwikkeling. Ter vergelijking: het Amsterdamse gemiddelde bleef in deze periode onveranderd met ongeveer 4.400 inwoners per km² (CBS Statline, 2009).

Dat IJburg een kinderrijke wijk is, zien we ook terug in de huishoudenssamenstelling: daar waar in Amsterdam gemiddeld 24 procent uit huishoudens met kinderen bestaat, is dat op IJburg West maar liefst 54 procent (CBS Statline, 2009). In het zuidelijke gedeelte behoort nu 34 procent tot deze categorie. Het aantal eenpersoonshuishoudens, daarentegen, is erg laag in de wijk (28% in West vergeleken met 55% in de stad als geheel). Ten gevolge van de vele kinderen, ligt de gemiddelde huishoudensgrootte op IJburg ook een stuk hoger dan in Amsterdam als geheel (2,6 in West en 2,3 in Zuid, ten opzichte van 1,8 in de stad Amsterdam).

2.1.3 *Etnische samenstelling*

Qua etnische samenstelling voldoet IJburg aan de ambities om een diverse wijk te zijn. Het aantal niet-Westerse allochtonen is nagenoeg gelijk aan het stedelijk gemiddelde (respectievelijk 33% op IJburg West en 35% in Amsterdam). Op IJburg Zuid bestaat echter meer dan de helft van de inwoners uit niet-westerse allochtonen (53%). De verdeling van de klassieke groepen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) wijkt niet af van die voor Amsterdam als geheel (CBS Statline, 2009).

Figuur 2.3: Schotelantennes aan de Erich Salomonstraat. Foto: Erik van Marissing (2009)

De blokken waar veel allochtone gezinnen wonen, zoals Blok 19 aan de Erich Salomonstraat, zijn vaak herkenbaar aan schotelantennes (zie figuur 2.3).

Inkomen en sociale zekerheid

De inwoners van IJburg zijn relatief gezien welgesteld: daar waar het gemiddelde inkomen per inkomensontvanger in Amsterdam € 19.400 bedraagt, is dat op IJburg West € 23.400 (CBS Statline, 2009; cijfers voor 2007). Het inkomen per inwoner ligt echter nauwelijks hoger dan in de stad als geheel (respectievelijk € 14.200 en € 13.900). Op IJburg West behoort nog geen kwart van de bevolking tot de lage inkomenscategorie (23%), terwijl in Amsterdam ruim één op de drie (39%) tot deze categorie behoort. In Amsterdam heeft één op de vijf inwoners een hoog inkomen (20%), maar in IJburg West is dat ruim één op de drie (37%). Het aandeel niet actieve ligt met 15 procent (2007) beduidend onder het stedelijk gemiddelde van 29 procent.

Per 1.000 huishoudens telt IJburg West 52 inwoners die van een bijstandsuitkering leven (cijfers voor 2007). In Amsterdam als geheel is dat 92. Het aantal arbeidsongeschikten bedraagt 36 per 1.000 (cijfers voor 2006) in IJburg West, ten opzichte van 80 in Amsterdam. Andere cijfers over de sociale zekerheid en arbeidssituatie van de IJburgers zijn helaas (nog) niet beschikbaar.

2.2 Criminaliteitsbeeld IJburg

De belangrijkste bron van informatie met betrekking tot veiligheid en leefbaarheid is de Amsterdamse Veiligheidsindex. Hierin wordt een groot aantal cijfers gepresenteerd over crimineel gedrag en (gevoelens van) onveiligheid. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de objectieve

veiligheidsindex⁴ (inbraak, diefstal, geweld, vandalisme, overlast, verkeer en drugs) en de subjectieve veiligheidsindex⁵ (onveiligheidsbeleving, vermijding en buurtproblemen).

2.2.1 Criminaliteit, onveiligheid, aangiften en meldingen

Voor zowel de objectieve als de subjectieve veiligheidsindex geldt: hoe lager het getal, hoe veiliger. De uitgangssituatie voor Amsterdam is het jaar 2003. De index is in dat jaar op 100 gezet.

Objectieve veiligheidsindex

In 2009 bedroeg dit cijfer voor Amsterdam als geheel nog 84, hetgeen wijst op een verbetering van de algehele situatie. Voor Zeeburg is de index gedaald van 95 in 2003 naar 66 in 2009. Voor IJburg zien we een schommeling van 52 in 2005 naar 70 in 2006 en weer een daling naar 52 in 2009 (zie tabel 2.1). Het stadsdeel Zeeburg is er in de afgelopen jaren dus objectief gezien relatief veiliger op geworden, terwijl de situatie voor IJburg eerst is verbeterd en daarna weer is verslechterd.

Tabel 2.1: Objectieve Veiligheidsindex IJburg West, Zeeburg en Amsterdam (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009	Vershil
IJburg West	52	70	51	56	52	+/-0
Zeeburg	78	75	66	70	66	-12
Amsterdam	91	87	90	88	84	-7

Wanneer we naar de afzonderlijke indicatoren van objectieve onveiligheid van IJburg West kijken, valt op dat vooral vandalisme fors is toegenomen in de wijk. In mindere mate geldt dat ook voor overlast, geweld, drugs en diefstal (tabel 2.2). De inbraakcijfers zijn iets verbeterd. Een aanzienlijke verbetering is zichtbaar voor verkeersoverlast. Dat laatste zal vooral te maken hebben met het feit dat er in de beginperiode nog veel straten moesten worden aangelegd en er veel overlast en onveilige situaties waren door toedoen van bouwverkeer.

-
- 4 De objectieve veiligheidsindex bestaat uit indicatoren voor inbraak (aangiften inbraak woning, aangiften inbraak box, aangiften inbraak bedrijven en percentage slachtofferschap inbraak), diefstal (aangiften diefstal uit/vanaf motorvoertuigen, aangiften diefstal van motorvoertuigen, aangiften diefstal van fietsen, snor- en bromfietsen, aangiften diefstal uit/van overige voertuigen, aangiften winkeldiefstal, aangiften zakkenrollerij, aangiften overige vermogensdelicten en percentage slachtofferschap diefstal), geweld (mishandeling, bedreiging, zedenmisdrijven, openlijk geweld, straatroof, overval, gemiddeld percentage slachtofferschap geweld), vandalisme (aangifte vernieling cq zaakbeschadiging, gemiddeld percentage slachtofferschap vandalisme), overlast (incidenten overlast, meldingen burengerucht), verkeersoverlast (meldingen verkeersongevallen, meldingen verkeersoverlast, gemiddeld percentage slachtofferschap verkeer), drugs (meldingen drugs- en drankoverlast en misdrijven drugshandel).
 - 5 De subjectieve veiligheidsindex bestaat uit onveiligheidsbeleving (rapportcijfer buurtveiligheid, onveiligheidsbeleving algemeen en onveiligheidsbeleving eigen buurt), vermijding (openbaar vervoer, uitgaan, sportevenementen en bepaalde plekken) en buurtproblemen (inbraak, diefstal, geweld, overlast, vandalisme, verkeer, drugs, schoon en heel).

Tabel 2.2: Objectieve veiligheidsindicatoren voor IJburg West (2005-2009)

Indicator	2005	2006	2007	2008	2009	Vershil
Inbraak	53	62	31	54	52	-1
Diefstal	59	89	64	59	61	+2
Geweld	39	63	67	59	46	+7
Vandalisme	47	82	69	78	59	+12
Overlast	60	60	64	69	67	+7
Verkeer	114	131	53	64	73	-41
Drugs	9	5	6	9	13	+4

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek

Subjectieve veiligheidsindex

De subjectieve veiligheidsindex is in 2003 op 100 gezet voor Amsterdam als geheel. Het stadsdeel Zeeburg scoorde in dat jaar relatief slecht, met een indexcijfer van 114. In 2009 bedroeg de index voor Amsterdam nog 75 en voor Zeeburg was het cijfer gedaald naar 73, hetgeen wijst op een aanzienlijke verbetering van de subjectieve veiligheid. Ook IJburg laat in 2009 een verbetering zien ten opzichte van 2005, maar sinds 2006 is het cijfer wel elk jaar gestegen.

Tabel 2.3: Subjectieve Veiligheidsindex IJburg West, Zeeburg en Amsterdam (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009	Vershil
IJburg West	62	47	53	56	61	-1
Zeeburg	87	72	68	66	73	-14
Amsterdam	81	76	78	74	75	-6

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek

De ontwikkeling van de drie afzonderlijke indicatoren voor IJburg West is weergegeven in tabel 2.4. Het gaat om onveiligheidsbeleving (rapportcijfer buurtveiligheid, onveiligheidsgevoelens in het algemeen en onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt), vermijdingsgedrag (openbaar vervoer, uitgaan, sportevenementen, bepaalde plekken) en buurtproblemen (inbraak, diefstal, geweld, overlast, vandalisme, verkeer, drugs, schoon en heel).

Tabel 2.4: Subjectieve veiligheidsindicatoren voor IJburg West (2005-2009)

Indicator	2005	2006	2007	2008	2009	Vershil
Onveiligheidsbeleving	59	50	57	74	78	+19
Vermijding	111	68	63	56	60	-51
Buurtproblemen	17	24	39	37	45	+28

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek

Uit de tabel kunnen we opmaken dat vermijdingsgedrag in de periode 2005-2009 sterk is afgenomen. Ten opzichte van 2008 is er in 2009 wel weer sprake van een lichte toename van vermijdingsgedrag. De onveiligheidsbeleving en ook de ervaring van buurtproblemen door bewoners zijn sinds 2005 behoorlijk toegenomen.

Aangiften

Het aantal opgenomen aangiften op IJburg is tussen 2004 en 2008 aanzienlijk toegenomen (tabel 2.5). Voor Zeeburg constateren we in dezelfde periode eveneens een toename (zij het niet zo fors als voor IJburg) en voor Amsterdam als geheel een lichte afname.

Tabel 2.5: Totaal aantal opgenomen aangiften IJburg West, Zeeburg en Amsterdam (2004-2009)

	2004	2005	2006	2007	2008	Vershil
IJburg West	41	141	318	362	454	+91%
Zeeburg	3188	3488	3511	3213	3620	+12%
Amsterdam	86823	86937	86659	84506	82990	-5%

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek

De toename van het aantal aangiften heeft alles te maken met de snelle groei van de bevolking. Uit een recente studie van Sikkens (2009) blijkt dat de bevolking relatief gezien veel sneller is toegenomen (zie ook paragraaf 2.1.2) dan het aantal aangiftes of meldingen dat bij de politie is binnengekomen. In verhouding is het aantal aangiftes en meldingen door de jaren heen dus juist afgenomen.

Tabel 2.6: Aantal opgenomen aangiften naar resultaatgebieden IJburg West, Zeeburg en Amsterdam (2008)

	Veiligheid		Leefbaarheid		Maatschappelijke integriteit		Totaal	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
IJburg West	348	77%	87	19%	19	4%	454	100%
Zeeburg	2830	78%	658	18%	132	4%	3620	100%
Amsterdam	61513	74%	18373	22%	3104	4%	82990	100%

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek

Wanneer we de aangiften van 2008 uitsplitsen naar resultaatgebieden, valt op dat aangiften in IJburg vooral betrekking hebben op veiligheid en in veel mindere mate op leefbaarheid en maatschappelijke integriteit (tabel 2.6). IJburg wijkt daarmee procentueel gezien niet of nauwelijks af van Zeeburg en Amsterdam als geheel.

Meldingen

Naast de officiële aangiften bij de politie, komt er ook een aantal meldingen (klachten) binnen bij het Meldpunt Zorg en Overlast.

Tabel 2.7: Aantal zaken aangemaakt naar aanleiding van meldingen bij het Meldpunt Zorg en Overlast

	2007	2008	2009
Zorgmelding	14	15	34
Burenoverlast	13	12	3
Jeugdoverlast*	-	16	28

* = in 2007 werd dit nog niet apart bijgehouden

Bron: Meldpunt Zorg en Overlast Zeeburg (2009)

De cijfers in de tabel laten het aantal zaken zien dat is aangemaakt naar aanleiding van meldingen bij het Meldpunt Zorg en Overlast. Deze cijfers kunnen dus afwijken van het daadwerkelijke aantal meldingen, met name wat betreft jeugdoverlast. Zaken worden volgens een medewerker van het Meldpunt snel gesloten en samengevoegd met een groter dossier. In tabel 2.8 is het aantal meldingen weergegeven dat in de periode januari t/m oktober 2009 bij het Meldpunt Zorg en Overlast is binnengekomen.

Tabel 2.8: Aantal meldingen over jeugdoverlast tussen januari en oktober 2009

Maand 2009	Sem Presserhof (Blok 29)	Johan Cruijff Court	Overig	Totaal
Januari	0	0	0	0
Februari	1	0	1	2
Maart	3	0	3	6
April	6	0	6	12
Mei	1	0	1	2
Juni	6	0	11	17
Juli	8	5	12	25
Augustus	5	18	11	34
September	9	0	5	14
Oktober	3	0	6	9
Totaal	42	23	56	121

Bron: Meldpunt Zorg en Overlast Zeeburg (2009)

Omdat er relatief veel meldingen binnenvallen over het Sem Presserhof en het Johan Cruijff Court, zijn deze meldingen apart uitgesplitst. Uit de tabel kunnen we een aantal zaken concluderen. Ten eerste ligt het totaal aantal meldingen van jeugdoverlast in de zomermaanden veel hoger dan in de wintermaanden en ook voor het Sem Presserhof en Johan Cruijff Court zien we een vergelijkbare ontwikkeling. Ten tweede valt op dat procentueel gezien zo'n één op de drie meldingen het Sem Presserhof betreft en één op de vijf het Johan Cruijff Court. Tot slot is, met name in de maanden juni, juli en augustus, ook over andere plaatsen in de wijk een behoorlijk aantal meldingen binnengekomen.

2.2.2 De cijfers in perspectief

Niet alleen het feit dat IJburg een wijk in wording is noopt tot voorzichtigheid bij het interpreteren van de cijfers, ook andere ontwikkelingen maken dat we uit de cijfers niet zonder meer kunnen afleiden dat het ‘beter’ of ‘slechter’ gaat met IJburg. De objectieve veiligheidscijfers zijn bijvoorbeeld sterk afhankelijk van de aangiftebereidheid van de bewoners en ondernemers. In de periode januari t/m december 2008 bedroeg de aangiftebereidheid op IJburg 28 procent, zo meldt een woordvoerder van de Politie Amsterdam Amstelland (zie Bijlage 1). De meldingsbereidheid lag iets hoger, met 38 procent. Dit betekent dat ongeveer één op de vier slachtoffers en/of getuigen van misdrijven hiervan aangifte doet bij de politie en dat iets meer dan één op de drie een melding doorgeeft wanneer hij/zij een strafbaar feit en/of overlast signaleert. De politie meldt verder dat van de meldingen ongeveer driekwart (74%) tot een aangifte heeft geleid⁶.

De aangifte- en meldingsbereidheid kan om allerlei redenen veranderen, zo blijkt uit eerdere studies van het Verwey-Jonker Instituut (Van Wonderen, 2009a, 2009b). Zo kunnen bewoners ontevreden zijn over de actie die al dan niet wordt ondernomen wanneer zij een melding doorgeven of aangifte doen. Het komt ook voor dat bewoners niet meer melden of geen aangifte meer doen uit angst voor represailles. In sommige gevallen raken bewoners gewend aan bepaalde verschijnselen, bijvoorbeeld gebreken in de openbare ruimte, zoals kapotte straatverlichting of vervuiling, en zullen zij minder melden. Een daling van het aantal meldingen of van het aantal aangiften in de statistieken kan dus niet zonder meer geïnterpreteerd worden als een verbetering. Omgekeerd hoeft een toename, zoals bijvoorbeeld in tabel 2.8 te zien is, ook niet direct te betekenen dat daadwerkelijk sprake is van meer overlast.

Het kan ook dat de bekendheid van het Meldpunt Zorg en Overlast is toegenomen en meer bewoners hun weg weten te vinden wanneer zij overlast ervaren.

2.3 Criminogeniteitsbeeld IJburg

De criminaliteitscijfers en de cijfers over meldingen en aangiften, zoals in de vorige paragraaf besproken, vertellen maar de helft van het verhaal. Het is minstens zo belangrijk om te kijken naar de oorzaken die achter de cijfers schuilgaan, ofwel de risicofactoren. Crimineel gedrag is vaak het gevolg van cumulatie van een aantal van deze factoren (Boutellier et al., 2008a). In Amsterdam worden negentien risicofactoren onderscheiden, die als oorzaak kunnen worden aangewezen voor crimineel gedrag. Samen vormen deze risicofactoren het zogeheten criminogeniteitsbeeld van IJburg. In tabel 2.9 geven we een overzicht van de twaalf risicofactoren voor IJburg, die op het moment van schrijven beschikbaar zijn.

6 De woordvoerder laat weten dat de cijfers gebaseerd zijn op 28 slachtoffers, maar dat deze desondanks betrouwbaar zijn, omdat ze nauwelijks afwijken van de regionale cijfers. Landelijk werden in dezelfde periode 36 van de 100 delicten bij de politie gemeld en werd in 27 procent van de gevallen een aangifte gedaan (CBS 2009, tabellenboek p.91).

Het criminogeniteitsbeeld van IJburg is op veel punten positief te noemen, wanneer we de wijk vergelijken met het Amsterdamse gemiddelde. In negatieve zin springt er een drietal indicatoren uit:

1. Ten eerste valt op dat IJburg relatief veel *vroegtijdige schoolverlaters* kent (indicator capaciteitsbeperkingen). Dit zou ertoe kunnen leiden dat jongeren zonder diploma gaan werken, maar ook dat zij op straat gaan rondhangen en overlast veroorzaken en/of crimineel gedrag gaan vertonen.
2. Ten tweede blijkt dat er op IJburg verhoudingsgewijs veel krappe behuizing voorkomt. Dit is op z'n minst opmerkelijk te noemen, want juist het aanbod van grote, ruime woningen wordt door velen genoemd als belangrijke waarde van IJburg. *Krappe behuizing* zal waarschijnlijk dan ook niet te maken hebben met de grootte van de woningen, maar met de grootte van de gezinnen die in deze woningen wonen.
3. Ten derde constateren we dat er IJburg wordt bedreigd door een gebrek aan *lokale organisatie en cohesie*. Deze indicator hoeft niet als bedreiging te worden opgevat. In het geval van IJburg en van nieuwbouwwijken in het algemeen heeft dit alles te maken met de instroom van nieuwe bewoners, waardoor de verhouding tussen het aantal verhuizingen en het aantal bewoners, vergeleken met het Amsterdamse gemiddelde, op dit moment nog scheef is. We kunnen echter de verwachting uitspreken dat dit indexcijfer zich positief zal ontwikkelen, naarmate er meer woningen zijn opgeleverd en er dus minder verhuizingen plaats zullen vinden.

Tabel 2.9: Criminogene factoren voor IJburg en Amsterdam als geheel

Code	Risicofactor	Gemiddelde Amsterdam	Gemiddelde IJburg	Index IJburg*	Peildatum
A1	Mannen <i>Prevalentie mannen per 1000 inwoners</i>	492	492	100	1 jan. 2009
A2	Adolescenten en jongvolwassenen <i>Prevalentie 12 t/m 24 jarigen per 1000 inwoners</i>	155	100	65	1 jan. 2009
A3	Niet-westerse allochtonen <i>Prevalentie niet-westerse allochtonen per 1000 inwoners</i>	347	344	99	1 jan. 2009
A5	Capaciteitsbeperkingen <i>Bovenleerplichtige leerlingen die zonder diploma school verlaten</i>	13,9	18,4	132	schooljaar 2007/2008
B1	Scheidingen <i>Percentage minderjarigen betrokken bij scheiding</i>	12,9	8,6	67	1 jan. 2009
B2	Eenoudergezinnen <i>Percentage 0-17 jarigen in eenoudergezin</i>	25,6	17,9	70	1 jan. 2009
C1	Gebrek aan betrokkenheid bij school <i>Percentage leerlingen dat in schooljaar relatief verzuim gepleegd heeft</i>	7,7	5,4	70	schooljaar 2007/2008
C2	Schoollozen <i>Leerplichtigen zonder inschrijving***</i>	-	-	-	-
D1	Werkloosheid <i>Percentage werklozen (15-64 jaar)</i>	7,0	3,6	51	1 jan. 2009
D2	Armoede <i>Minimahuishoudens (als % van alle huishoudens)</i>	16,5	10,9	66	1 jan. 2009

Code	Risicofactor	Gemiddelde Amsterdam	Gemiddelde IJburg	Index IJburg*	Peildatum
D3	Krappe behuizing <i>Krappe behuizing (wanneer aantal kamers is max. 1 meer dan aantal personen, per adres)</i>	25,0	31,3	125	1 jan. 2009
E1	Fysieke verloedering van de woonomgeving <i>Percentage dat zegt dat rommel op straat veelvoorkomend is</i>	41,1	33,8	82	2008
E2	Gebrek aan lokale organisatie en cohesie <i>Mutatiegraad (verhouding verhuizingen/bewoners)</i>	17,9	24,0	134	2008

* = Index Amsterdam = 100; ** = De risicofactoren A4 (minderjarige criminelen), A6 (dragen van slag- en steekwapens), A7 (vuurwapenbezit), A8 (drugsverslaafden), B3 (laag opgeleide ouders) en E3 (verkrijgbaarheid van softdrugs) zijn niet opgenomen. Dit komt ofwel doordat de cijfers alleen op het niveau van het stadsdeel beschikbaar zijn, ofwel doordat O&S zelf niet over deze cijfers beschikt, maar deze moet opvragen bij bijvoorbeeld de politie of de GGD; *** = geen informatie beschikbaar.

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek (2009)

Tot slot valt in positieve zin op dat IJburg laag scoort op de indicator prevalentie jongvolwassenen (12-24- jarigen), terwijl we eerder constateerden dat het percentage 0-15-jarigen bijna twee keer zo hoog is als voor Amsterdam als geheel (paragraaf 2.1.2). Hieruit kunnen we concluderen dat op IJburg vooral de categorie tot 12 jaar sterk oververtegenwoordigd is en dat het aandeel 12-15-jarigen niet afwijkt van het stedelijk gemiddelde of zelfs onder het gemiddelde ligt.

2.4 Polarisatie en sociaal vertrouwen

Een waardevolle aanvulling op de criminaliteitscijfers en het criminogeniteitsbeeld van IJburg wordt gevormd door cijfers over *polarisatie en sociaal vertrouwen*. Beide indicatoren verwijzen namelijk naar de manier waarop buurtbewoners over elkaar en over hun buurt denken.

2.4.1 Sociaal vertrouwen

Sociaal vertrouwen kan worden omschreven als '*het gevoel erbij te horen (in een grootstedelijke context)*' (Boutellier et al. 2007, p.25). In tabel 2.10 is een vijftal stellingen opgenomen, aan de hand waarvan de mate van sociaal vertrouwen kan worden afgemeten.

Tabel 2.10: indicatoren voor sociaal vertrouwen (% dat het eens/helemaal eens is met genoemde stellingen)

Stelling / items	IJburg	Zeeburg	A'dam
Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen.	79	64	63
In deze buurt gaan mensen uit verschillende bevolkingsgroepen op een prettige manier met elkaar om.	50	57	59
Ik woon in een gezellige buurt waar veel saamhorigheid is.	51	40	37
Als ik op vakantie ga dan durf ik mijn huissleutel aan de burens toe te vertrouwen.	83	69	71
Ik heb evenveel vertrouwen in buurtgenoten die mijn cultuur delen als in buurtgenoten die uit een andere cultuur afkomstig zijn.	59	58	59

Bron: Databestand Veiligheidsmonitor 2008⁷

7 Deze tabel is gebaseerd op het bronbestand van de Veiligheidsmonitor 2008 en niet als zodanig in de openbare Veiligheidsmonitor opgenomen.

Op vier van de vijf items scoort IJburg beter dan Zeeburg. De uitzondering wordt gevormd door de stelling dat mensen uit verschillende bevolkingsgroepen op een prettige manier met elkaar omgaan. Slechts de helft van de bewoners is het hier (helemaal) mee eens. In verhouding tot het gemiddelde voor Zeeburg en Amsterdam als geheel is dat weinig. Verderop in dit rapport zullen we zien dat juist de onderlinge omgang tussen verschillende bevolkingsgroepen één van de uitgangspunten is geweest voor de manier waarop IJburg is ontwikkeld (het concept ‘Wijk zonder scheidslijnen’). De cijfers bieden slechts een momentopname. Hierdoor kunnen we geen conclusies trekken voor wat betreft de ontwikkeling van de vijf indicatoren.

2.4.2 *Polarisatie*

Polarisatie wordt door Boutellier et al. (2007, p.28) omschreven als ‘het proces van verscherpen van tegenstellingen tussen verschillende groepen burgers’. Om dit proces te meten worden twee stellingen gehanteerd (zie tabel 2.11).

Tabel 2.11: indicatoren voor polarisatie (% dat het eens/helemaal eens is met genoemde stellingen)

Stelling / items	IJburg	Zeeburg	A'dam
In deze buurt wonen bevolkingsgroepen waar ik niet zo positief over denk.	39	28	22
Ik voel wel eens spanningen met buurtgenoten die uit een andere cultuur dan ikzelf afkomstig zijn.	19	24	21

Bron: Databestand Veiligheidsmonitor 2008⁸

Uit de antwoorden van de respondenten die aan de Veiligheidsmonitor hebben meegewerkt, kunnen we opmaken dat IJburg een relatief sterke mate van polarisatie kent. Met name het niet positief denken over andere bevolkingsgroepen komt in deze wijk relatief veel voor. Daarnaast voelt bijna één op de vijf bewoners wel eens spanningen met buurtgenoten uit een andere cultuur. Omdat we slechts over de cijfers van 2008 beschikken, kunnen we geen conclusies trekken voor wat betreft de ontwikkeling van de twee indicatoren.

2.5 *Conclusie*

Aan het eind van dit hoofdstuk herhalen we de eerste onderzoeksvraag, die luidde: hoe ziet de veiligheidsproblematiek op IJburg eruit en hoe heeft deze zich de afgelopen jaren ontwikkeld? Op basis van de cijfers kunnen we de eerste deelvraag beantwoorden: hoe ziet de objectieve veiligheidsproblematiek op IJburg eruit en hoe heeft deze zich de afgelopen jaren ontwikkeld?

De objectieve veiligheidscijfers (tabel 2.2) laten zien dat IJburg zich op het gebied van veiligheid en leefbaarheid ongunstig heeft ontwikkeld, met name wat betreft het aantal incidenten van vandalisme, overlast en geweld. Hierbij gaven we al aan dat de toename van het aantal incidenten en aangiften dat gerelateerd is aan veiligheid, voor een deel te maken heeft met de groei van de wijk. De subjectieve veiligheidsindex is in dezelfde periode (2005-2009) nauwelijks veranderd, maar

⁸ Deze tabel is gebaseerd op het bronbestand van de Veiligheidsmonitor 2008 en niet als zodanig in de openbare Veiligheidsmonitor opgenomen.

wanneer we naar afzonderlijke elementen kijken, blijkt dat ook op dat punt een aantal negatieve ontwikkelingen geconstateerd kan worden, vooral met betrekking tot buurtproblemen, maar ook het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt is toegenomen. Vergeleken met Amsterdam als geheel doet IJburg West het echter uitstekend: zowel de objectieve als de subjectieve veiligheidsindex zijn veel gunstiger voor IJburg.

Wanneer we naar de achterliggende criminogene factoren kijken, constateren we dat IJburg het op veel punten eveneens relatief goed doet, vergeleken met het Amsterdamse gemiddelde. De grootste bedreiging wordt gevormd door het relatief grote aantal vroegtijdige schoolverlaters. Omdat de cijfers over IJburg alleen beschikbaar zijn voor het meest recente meetmoment, is er geen ontwikkeling zichtbaar. Het is dus moeilijk om in te schatten hoe IJburg zich op het punt van criminogene factoren zal ontwikkelen.

Een punt van aandacht is de mate van sociaal vertrouwen en de mate van polarisatie tussen verschillende bevolkingsgroepen. IJburg scoort op dit punt niet erg goed, met name op het gebied van polarisatie. Ook hiervoor geldt dat een ontwikkeling niet inzichtelijk gemaakt kan worden.

Op basis van de sociaaldemografische kenmerken en de cijfers over veiligheid en leefbaarheid kunnen we constateren dat IJburg, in elk geval op papier, een kansrijke wijk is, maar dat er tegelijkertijd ook aanwijzingen zijn dat de wijk zich negatief zou kunnen ontwikkelen. Het antwoord op de vraag '(n)iets aan de hand?', zoals we die aan het begin van dit hoofdstuk stelden, luidt daarom: er is nog niet zoveel aan de hand, maar er zijn wel tekenen dat dat zou kunnen veranderen in de nabije toekomst. In het volgende hoofdstuk kijken we of dat in de praktijk ook het geval is, aan de hand van gesprekken met professionals die in de wijk werken. IJburg volgens de professionals: pioniersgeest, verwachtingen, onbehagen en de opkomst van criminaliteit.

3 *IJburg volgens de professionals: pioniersgeest, verwachtingen, onbehagen en de opkomst van criminaliteit*

3.1 *Inleiding*

Voor een gedegen analyse van een wijk als IJburg kunnen we niet volstaan met alleen de cijfers. Een veelgehoorde klacht van bewoners, maar ook van professionals, is dat de cijfers lang niet alles zeggen. Uit eerder onderzoek weten we dat de beleving van bewoners, maar ook van professionals, soms mijlenver van de werkelijkheid kan staan (Fortuin & Van Marissing, 2009). Incidenten die nauwelijks terug te zien zijn in de statistieken kunnen voor individuele bewoners het verschil maken tussen 's avonds wel of niet (meer) de straat op gaan, overlast wel of niet melden of wel of niet (meer) op IJburg willen wonen. Veiligheid is, kortom, een begrip dat gevoelig is voor subjectieve inschattingen.

Niet alleen interviews met professionals, maar ook berichten in de media⁹ en discussies tussen bewoners op internetfora¹⁰ leiden tot een veelheid aan waarheden over IJburg. De een vindt één auto-inbraak al een teken van onveiligheid, terwijl de ander bij wijze van spreken niet opkijkt van een mishandeling of moord. Tijdens een bewonersbijeenkomst in de wijk verwoordt wethouder Dennis Straat het verschil tussen objectieve en subjectieve veiligheid als volgt: *'Enquêtes tonen aan dat de meeste bewoners het prima naar hun zin hebben. Volgens politiecijfers is IJburg een van de veiligste wijken. Maar daar heeft u weinig aan als u overlast ervaart'* (Gemeente Amsterdam, 2009c, p.5). Juist deze ontevredenheid en onrust was voor het stadsdeel aanleiding om het Verwey-Jonker Instituut te vragen om hier nader onderzoek naar te doen.

In dit hoofdstuk gaan we aan de hand van gesprekken met uitvoerende professionals in op de situatie zoals zij die in hun dagelijkse werkzaamheden beleven en gaan we op zoek naar het verhaal achter de cijfers, zoals we die in het vorige hoofdstuk hebben besproken. We geven, kortom, antwoord op de tweede deelvraag (1b): Hoe ziet de veiligheidsproblematiek op IJburg er volgens de professionals uit en hoe heeft deze zich de afgelopen jaren ontwikkeld? Uit deze vraag volgt tevens het antwoord op de derde deelvraag (1c): Wat zijn de belangrijkste veiligheidsproblemen die dienen

9 Zie bijvoorbeeld: Baart (2009), Bosman & Pen (2009), Kreling (2007) en de uitzending 'Mysterieuze inbraakgolf' van het tv-programma Hart van Nederland van SBS 6 (12 augustus 2006).

10 Op de websites www.vkblog.nl (weblog van de Volkskrant) en www.IJbrug.nl (de wijkwebsite) worden veelvuldig berichten geplaatst door bewoners en ondernemers uit IJburg.

te worden aangepakt? Op basis van gesprekken met professionals en een documentenanalyse hebben we vastgesteld dat de twee grootste problemen *jongerenoverlast* en *een concentratie van asociale, overlast veroorzakende gezinnen* zijn. Daarnaast zijn er tekenen van het ontstaan van criminele Zie bijvoorbeeld: Baart (2009), Bosman & Pen (2009), Kreling (2007) en de uitzending 'Mysterieuze inbraakgolf' van het tv-programma Hart van Nederland van SBS 6 (12 augustus 2006). jongeren. Deze drie Openbare Orde en Veiligheidsproblemen (vanaf nu: OOV-problemen) werken we uit in de paragrafen 3.2.1 t/m 3.2.3. Vervolgens gaan we in paragraaf 3.3 in op potentiële overlast in de nabije toekomst, bijvoorbeeld ten gevolge van opgroeiende kinderen en het ontbreken van voorzieningen. In paragraaf 3.4 bespreken we de kansen, die uit de interviews naar voren zijn gekomen, om van IJburg (weer) een veilige, leefbare wijk te maken, waar het prettig is om te wonen. De conclusies en aanbevelingen die hieruit volgen (3.5), vormen de opmaat naar hoofdstuk 4, waarin we kijken welke partijen zich nu al met de genoemde OOV-problemen bezighouden, wat er goed gaat en wat er niet goed gaat.

3.2 *De voornaamste problemen en ergernissen nader bekeken: drie OOV problemen*

Om de meest nijpende problemen op het gebied van veiligheid en leefbaarheid op IJburg vast te stellen, hebben we gesproken met een groot aantal professionals (zie tabel 1 in Bijlage 1). Omdat de professionals vooral vanuit hun eigen dagelijkse praktijk redeneren, leverde dit een zeer divers beeld op van problemen die op IJburg spelen. Dit heeft mede te maken met de verwachtingen die met name de kopers vooraf hadden en de werkelijkheid die niet aansluit bij hun verwachtingen. De wijkmeesters geven aan dat in hun 'oude buurtjes' als Slotervaart of Osdorp nooit werd geklaagd over zaken als duivenpoep of vliegjes. Op IJburg lijkt het volgens hen wel of bewoners overal over klagen: vliegjes, kabbelend water bij een openstaande sluis, vliegtuiglawaai, et cetera. Maar bovenal klagen bewoners over overlast door andere bewoners.

Veel geïnterviewden geven aan dat er in de klachten van bewoners een verschuiving zichtbaar is van fysieke problemen naar meer sociale problemen. Daar waar het aanvankelijk ging over gevaarlijke situaties in de openbare ruimte, zoals onveilige bruggen, straatverlichting en bestrating, gaat het nu veel meer om sociale kwesties, zoals overlast. De voornaamste ergernissen van de bewoners zijn overlast van jongeren en de concentratie van asociale, overlastgevende gezinnen. In deze paragraaf besteden we aandacht aan deze twee kwesties.

3.2.1 *Jongerenoverlast*

Als voornaamste probleem dat bewoners op IJburg ervaren, noemden de geïnterviewden steevast de overlast door jongeren. Het gaat om jongeren die rondhangen in de hofjes, op de pleintjes en op straat. De overlast die deze jongeren veroorzaken bestaat voornamelijk uit geluidsoverlast, hinderlijk samenscholen en, incidenteel, intimidatie van voorbijgangers. Aan crimineel gedrag maakt deze groep zich niet schuldig. De aanpak van jongerenoverlast is in handen van het stadsdeel, de politie en de Stichting Aanpak Overlast Amsterdam (SAOA). De coördinatie geschiedt vanuit het project Jeugd en Veiligheid van het stadsdeel Zeeburg. Dit is een project binnen het hoofdstedelijk programma 'Jeugd en Veiligheid 2006-2010' (Gemeente Amsterdam, 2006b). Ieder stadsdeel heeft een

eigen programma. Het programma van Zeeburg heeft als eerste doelstelling het aantal overlastgroepen te halveren.

De aanpak van jongerenoverlast

Tussen 2006 en 2008 zijn vanuit dit programma allerlei activiteiten ontwikkeld om meer zicht te krijgen op de groepen overlastgevende en criminele jongerengroepen in Zeeburg. In verband met de groepsaankpak door de politie wilde het stadsdeel meer zicht op deze groepen. Onder andere is daartoe in 2007 SAOA ingezet in de Indische Buurt en het Oostelijk Havengebied, en per april 2008 ook op IJburg. Straatcoaches werden aangesteld om overlastgevende jongeren aan te spreken op hun gedrag. Door hun werk werden zij echter steeds meer een bron van informatie. Straatcoaches fietsten daartoe rond en brachten - onder andere aan de hand van politiefoto's en zelf speuren op netwerksites zoals Hyves - in kaart wie er op straat waren, wat ze daar deden en met wie. Van elke hangende jongeren werd een straatkaart gemaakt. Uiteindelijk is op basis van al deze informatie een matrix van de jongeren opgesteld, conform de indeling van Bureau Beke¹¹ in hinderlijke, overlastgevende, en criminele groepen jongeren. Uit deze exercitie bleek dat er in Zeeburg sprake was van één groep overlastgevende jongeren in de Indische buurt.

Op IJburg was en is volgens de medewerker van SAOA geen sprake van overlastgroepen¹². Er is wel sprake van hangende jongeren, maar deze kunnen niet als een vaste groep overlastgevers gezien worden, die het best door middel van de groepsaankpak kunnen worden aangepakt. Deze constatering heeft onder andere tot gevolg gehad dat vanuit de groepsaankpak ook een individuele aankpak ontwikkeld is. Vanaf 1 januari 2009 coördineert de coördinator Jeugd en Veiligheid ook de individuele aankpak op overlast. De aankpak van zorgproblemen van een overlastgever wordt aangestuurd door de zorgcoördinator. De strafkant van de aankpak wordt gecoördineerd door de coördinator jeugdnetwerk. Zowel de coördinator jeugdnetwerk als de zorgcoördinator zijn in dienst van het stadsdeel. Door intensieve afstemming tussen deze drie coördinatoren wordt voorkomen dat teveel en te ongecoördineerd achter de voordeur wordt gewerkt.

De aankpak van de overlast door jongeren verloopt op IJburg als volgt¹³. Alle overlast in de openbare ruimte kan gemeld worden bij het Meldpunt Zorg en Overlast. Dit meldpunt behandelt vragen, zorgen en klachten van de bewoners van IJburg. De 'core business' van het meldpunt was burenoverlast en zorg over volwassenen. Per 2008 is dit uitgebreid met de functie van 'centraal informatiepunt van jeugdoverlast, hiervoor is een nieuwe meldpuntmedewerker met taakaccent jeugd aangesteld. Deze nieuwe medewerker houdt alle registratie van jeugd overlast meldingen bij,

11 Criminoloog Henk Ferwerda van het Arnhemse Bureau Beke heeft een methode ontwikkeld om vast te stellen in hoeverre jongerengroepen overlast veroorzaken of zelfs crimineel zijn. Ferwerda maakt onderscheid tussen groepen jongeren die gewoon rondhangen, die hinderlijk zijn, die overlast veroorzaken of die ronduit crimineel gedrag vertonen. Op grond van bepaalde kenmerken kan een groep jongeren worden ingedeeld in een van de drie categorieën, die elk een eigen aankpak vereisen (<http://www.beke.nl>).

12 Verderop in dit hoofdstuk zullen we nader ingaan op de aanwezigheid van criminele jongeren op IJburg, die er volgens andere geïnterviewden wel degelijk zijn.

13 Er is ook informatie beschikbaar over de totstandkoming van deze aankpak (al doende is bijgeleerd) en over de methodische kant van de aankpak (laagdrempelig, vriendelijk, aanwezig zijn), maar we beperken ons hier tot de kern, dat wil zeggen: de feitelijke aankpak.

zet de basisaanpak van jeugdoverlast uit, en schaaft op naar zwaardere aanpak binnen J&V naar de projectleider Jeugd en Veiligheid. Voorts doen zij de registratie van alle individuele jeugdoverlast (bijhouden straatkaarten, dossiers etc.).

Wanneer er een melding binnenkomt wordt de burger in ieder geval serieus genomen. Het is echter niet zo dat alle telefoontjes klakkeloos als overlastmelding genoteerd worden. De taak van het meldpunt is ook om mensen te wijzen op hun eigen verantwoordelijkheid om als ze ergens last van hebben: in eerste instantie is het de bedoeling diegene(n) daar zelf op aan te spreken. Tevens wijst het Meldpunt de beller er op dat jongeren of kinderen wel op straat mogen verkeren en spelen of hangen, het is ook geven en nemen in de buurt. Als er echt sprake is van overlast door jongeren dan wordt dit doorgegeven aan de Stichting Aanpak Overlast Amsterdam (SAOA). Uiteraard wordt overlast door burgers ook gemeld bij de politie. Ook deze kan SAOA verzoeken een kijkje te gaan nemen.

Straatcoaches

SAOA kent twee processen. Ten eerste zijn er de straatcoaches. De straatcoaches werken voor een particulier beveiligingsbedrijf. Volgens de coördinator straataanpak van het SAOA hebben de straatcoaches kennis van de straatcultuur en zijn hun verbale vaardigheden goed. De straatcoaches verschillen in leeftijd en achtergrond, de gemiddelde leeftijd is ongeveer 26 jaar. Ze begeven zich op straat en hebben de taak hangende jeugd aan te spreken op een laagdrempelige manier met het doel jongeren beter te leren kennen en in kaart te brengen. Ze maken een praatje: 'Hoe is het met je? Heb je gister voetbal gezien? Hoe is het met je vriendin?', dat idee.

Tevens wijzen ze hen op hun overlastgevende gedrag, wanneer dat het geval is, en verzoeken hen dan hiermee te stoppen of de plek te verlaten (afhankelijk van de afspraken hierover ten aanzien van die plek). Als er een melding van overlast binnen komt bij het Meldpunt gaan de straatcoaches er op af. Eerst brengen ze in kaart wat er aan de hand is aan de hand van drie informatiestromen: meldingen bij de politie, informatie van bewoners en eigen observaties en ervaringen.

Na de probleemanalyse worden er regels bepaald. In het geval van het Sem Presserhof, bijvoorbeeld (een straat waar veel overlast wordt ervaren), houdt zo'n afspraak in: tot 22:00 uur mogen jongeren daar staan, mits ze geen overlast veroorzaken. Dus: op een normale manier praten en geen rotzooi achterlaten. Dit is ook duidelijk naar de bewoners toe; jongeren mogen op straat staan, dat is normaal. Maar na 22:00 uur is het terecht dat bewoners rust willen en moeten ze daar weg. Straatcoaches bepalen wanneer er sprake is van overlast. Na 22:00 uur kunnen de jongeren terecht op een eigen hangplek. *'Toch moet je dag in dag uit gaan zeggen jongens je weet dat je om 22:00 uur hier weg moet zijn'*. Het is een soort spel, waarbij de jongeren de grenzen steeds proberen op te rekken' aldus de coördinator van de straatcoaches.

Er is recent sprake geweest van transitie naar een andere beveiligingsorganisatie die straatcoaches gaat leveren. Dit heeft te maken met het aflopen van het contract voor drie jaar en het opnieuw moeten aanbesteden van het werk. Inmiddels is de transitie voltooid en zijn er nieuwe straatcoaches aan het werk op IJburg. De overgang heeft tot gevolg dat nieuwe medewerkers momenteel weer getest worden door de jongeren. Volgens één van de geïnterviewden heeft dit tevens tot gevolg gehad dat de eerdere straatcoaches niet meer gemotiveerd waren en steeds minder afstand zijn gaan nemen tot de jongeren 'ze staan met de jongeren mee te roken op het *Johan Cruijff*

Court'. In plaats van erboven te staan en gezag uit te dragen kozen ze onlangs bij een confrontatie met de politie zelfs openlijk de kant van de jongeren.

De straatcoaches hebben een meldkamer die in direct contact staat met de politie. Als de jongeren overlast blijven veroorzaken en niet luisteren is de aanpak in het algemeen: de straatcoach belt de meldkamer, de meldkamer belt de politie, de politie komt en verbaliseert door middel van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). De politie handelt naar eigen bevinding, dus niet naar wat de straatcoach heeft gezien. Echter, bij het Sem Presserhof waar veel overlast wordt ervaren en waar afspraken gemaakt zijn, kan de politie meteen verbaliseren op grond van de bevindingen van de straatcoaches.

Gezinsaanpak en methode beekman

De tweede tak van SAOA betreft de gezinsaanpak. De collega's van de gezinsaanpak komen achter de voordeur. Medewerkers met een hulpverleningsachtergrond hebben de taak ouders te bezoeken en aan te spreken op het gedrag van hun kinderen, met als doel de overlast terug te dringen. Zij kunnen bijvoorbeeld zeggen: *'Uw kind maakt deel uit van een groep die door de politie wordt geclassificeerd als hinderlijk/overlastgevend/crimineel. Wat gaat u hier als vader/moeder/voogd aan doen?'*. De gezinsaanpak komt ook in beeld wanneer er sprake is van 1) structurele overlast door een bepaalde jongere, 2) een incident dat echt niet door de beugel kan, of 3) als iemand een APV krijgt op basis van overlast. Dit wordt de methode Beekman genoemd, naar de buurtregisseur die dit bedacht heeft. Als de politie iemand beboet noteert hij of zij de gegevens van de overtreder. De coördinator Jeugd en Veiligheid heeft toegang tot deze gegevens en geeft deze door aan SAOA wanneer het om een APV voor overlast gaat. De APV vormt dan aanleiding voor het gesprek. De insteek van de gezinsaanpak is altijd dat de overlast moet stoppen. Voor hulp wordt een reikende hand aangeboden maar als men dit niet wil hoeft het niet. De overlast moet echter wel stoppen.

Organisatiestructuur

De coördinator Straataanpak van SAOA stuurt de straatcoaches inhoudelijk aan. Hij legt verantwoording aan de coördinator Jeugd en Veiligheid. De gezinscoaches hebben een eigen coördinator. Ook zij rapporteert direct aan coördinator Jeugd en Veiligheid. Hetzelfde geldt voor het Meldpunt Zorg en Overlast, Vanuit het programma Jeugd en Veiligheid lopen er lijnen naar zowel de justitiële keten ('de ketenunit') als naar de zorgketen (via collega van het stadsdeel dat eigen netwerk rond zorg heeft). De betrokken organisaties zijn tevreden over de aanpak en zien deze als effectief. De coördinator van de straatcoaches geeft aan dat hij voldoende mogelijkheden heeft om ideeën in te brengen in het frequente overleg dat hij met de Jeugd- en veiligheidscoördinator, het Meldpunt Zorg en Overlast en de politie heeft. Hij is van mening dat de capaciteit van het aantal straatcoaches volstaat. *'Sterker nog een overdaad aan straatcoaches zou averechts werken, juist het 'low profile' en laagdrempelige manier van werken is de kracht van de straatcoaches'* aldus de coördinator.

Streetcornerwork

Net als de straatcoaches, hebben ook de medewerkers van het Streetcornerwork een inventarisatie gemaakt van de plekken waar jongerenoverlast wordt ervaren (zie kader).

Overlast in kaart gebracht door het Streetcornerwork op IJburg

Ingang van de Albert Heijn aan de IJburglaan. Het gaat om een groep van ongeveer 30 jongeren, wisselend in samenstelling en in aantal, die ook op het Sem Presserhof rondhangt. De jongeren hangen rond en laten rotzooi achter. Ze gebruiken softdrugs, die ze halen ze bij coffeeshops in de Indische Buurt. Ze gaan wel naar school. Afgezien van het productiehuis Youthside is er voor deze jongeren weinig te doen op IJburg.

Snackbar 'Family' aan de IJburglaan. Het gaat om ongeveer 15 jongeren van Surinaams/Antilliaanse afkomst, die ook op het Sem Presserhof rondhangen.

Sem Presserhof/Lumierestraat. Een groep Surinaams/Antilliaanse jongeren komt hier vooral 's avonds bijeen vanuit heel IJburg. Ook komen er vrienden uit Zuid-oost. Er is veel overlast, maar Streetcornerwork kan dit niet relateren aan een eventuele problematische achtergrond van de jongeren. Met de meeste jongens gaat het vrij goed, ze weten niet goed wat ze met hun vrije tijd moeten doen.

Het plein nabij blok 19. Het gaat hier voornamelijk om Marokkaanse en Egyptische meisjes van tussen de 12 en 19 jaar, in totaal ongeveer 20. Ze zitten op school en hebben weinig hulpvragen.

Productiehuis Youthside: Streetcornerwork is twee keer per week aanwezig bij een activiteit en richt zich op jongeren met meervoudige problematiek. Het gaat om ongeveer 15 jongeren, voornamelijk van Surinaams/Antilliaanse afkomst, maar het aantal lijkt iets terug te lopen. Ook zijn de jongens iets jonger dan voorheen. In de vakantieperiodes zijn er ongeveer 25 jongens in de leeftijd van 13 tot 19 jaar, waaronder ook een aantal Marokkaanse jongens.

Johan Cruijff Court/Ed Pelsterpark. Hierover is geen nadere informatie beschikbaar.

Bron: nog te verschijnen rapportage Streetcornerwork Zeeburg 2009

In het algemeen signaleert Streetcornerwork dat er veel geblowd wordt door tieners en jongeren, dat veel jongeren geen startkwalificaties bezitten en dat schoolverzuim veel voorkomt onder jongeren uit risicogroepen. Daarnaast maken de meiden weinig gebruik van het bestaande aanbod. De jongeren hebben een structureel gebrek aan sociale vaardigheden, aangepast gedrag en inzicht in de eigen mogelijkheden. Tegelijkertijd is er weinig aanbod op het gebied van recreatie en vrijetijdsbesteding en mist IJburg ambulante jongerenwerkers die de jongeren in de buurt aanspreken.

Overlast door de IJburgse jeugd

Als de aanpak van de overlast door hangende jongeren effectief is, wat maakt het dan tot het meest genoemde probleem? Waar bestaat de overlast door jongeren uit? Overlast wordt onder andere ervaren op de Lumièrestraat. Jongeren hangen er voor de ingang van een parkeergarage waardoor mensen zich bedreigd voelen. Ook op de IJburglaan hangen jongeren, voor de Albert Heijn en de snackbar. Op het Johan Cruijfcourt is sprake van geluidsoverlast, onder andere doordat het veldje tussen vier flats is gelegen en er geen dempend groen is. Afgelopen zomer was er volgens één van de geïnterviewden ook overlast door grote groepen kinderen en jongeren die vanaf de bruggen in het water sprongen. Ze maakten daarbij lawaai en blokkeerden de weg. De meeste overlast wordt echter ervaren op het Sem Presserhof (Figuur 3.1).

Figuur 3.1: Sem Presserhof
Foto: Erik van Marissing (2009)

De buurtregisseur: *‘Het gaat vooral om geluidsoverlast van jongens van 16-20 jaar, die kun je niet naar bed sturen. Ze staan te kletsen, met een Breezertje erbij, beetje te hangen. Ze gaan naar school en hebben werk. Een deel van de jongens van die groep woont in of rond dit hof. Het is er beschut, heeft twee gedeeltes met een overkapping. Het is ideaal om te staan. Van april tot oktober staan ze er elke avond. Alleen is het een grote echobak. Je kan ze binnen bijna woordelijk verstaan. Waar je ook staat, het geeft altijd overlast’.* Hij is wel eens bij mensen thuis gaan luisteren en constateerde toen dat de geluidsoverlast echt heel erg was. *‘Maar als je dan naar beneden naar de jongens gaat om ze aan te spreken: zo hard praten ze niet’.* Ook elders in de wijk zorgt het stedenbouwkundige ontwerp (de ‘klankkast’) voor geluidsoverlast. Volgens de stadsdeelvoorzitter Fatima Elatik is het dan ook niet verwonderlijk dat daar problemen ontstaan: *‘Pubers in een klankkast met*

kleine kinderen is ‘asking for issues’”, zo stelt zij wanneer we het over Blok 19 hebben. De wijkmeester van de Alliantie heeft ons een ochtend rondgeleid door de wijk. In één van de blokken riep hij demonstratief ‘echo’, waarop een spelend kindje hem nariiep. De echo die de roep van dit ene

kindje veroorzaakte was al behoorlijk luid, waaruit we onmiddellijk konden afleiden dat er geen kwade zin nodig is om overlast te veroorzaken.

Figuur 3.2: gesloten bouwblok waar praten al tot geluidsoverlast leidt

Foto: Erik van Marissing (2009)

De jongeren op het Sem Presserhof zijn beslist geen randgroep- of risicojongeren die kampen met problemen als spijbelen, schooluitval, werkloosheid of kleine criminaliteit. Het gaat om jongeren die op school zitten en actief zijn in de buurt. Zij zoeken 's avonds vaak hun vrienden op en staan buiten te kletsen en te hangen. Volgens zowel de buurtregisseur als SAOA zijn de jongens heel goed aanspreekbaar, zeker in vergelijking tot de ervaringen die zij hebben in andere buurten. Als je iets vraagt doen ze het ook. Ze staan volgens straatcoaches gewoon te praten, en hebben vaak niet door dat ze overlast veroorzaken. Tijdens een bewonersbijeenkomst, die vooral goed bezocht werd door de jongeren, maar veel minder door de overlast ervarende bewoners, zegt een man: *'Ik kan vaak letterlijk horen wat jullie zeggen. Jullie staan daar van half acht tot half één. Mijn vrouw is al een aantal keren uitgescholden voor klerewijf als ze vroeg of het rustiger kon.'* Een van de jongeren reageert en geeft aan dat zij geen criminelen zijn: *'we zijn welopgevoed, gaan naar school of hebben werk, doen aan sport en gaan uit. We kunnen alleen niet met zijn twintigen bij één van ons thuis gaan zitten'* (Bosman & Pen, 2009). De scheidslijnen tussen oudere en jongere bewoners valt veelal samen met de etnische scheidslijnen op IJburg. Het vormt een verklaring voor de relatief sterke mate van polarisatie die we in hoofdstuk 2 constateerden.

Figuur 3.3: Als onveilig beleefde parkeergarages onder de appartementen op IJburg

Foto: Erik van Marissing (2009)

De coördinator Jeugd en Veiligheid vat de problematiek daar als volgt samen: *‘Blokken met dure huizen en sociale woningbouw in een blok vormen probleem. Met name het Sem Presserhof, blok 29, is een drama. Daar woont een grote ‘zwarte’ groep uit Zuidoost. Er hangen voortdurend 15 tot 25 jongeren in dat hof. De moeders zijn er vaak niet, zijn aan het werk’. De ouders zijn, mede daardoor, lastig aan te spreken. De coördinator gaat verder: ‘En de jongens doen nooit wat. De jongeren zijn extremer in hun emotionaliteit. Marokkanen sneaken weg, deze jongens gaan de confrontatie aan, het gaat hen om het principe. Ze hebben een diploma, ze doen hun ding in het productiehuis (een ruimte in de wijk waar jongeren kunnen rappen en muziek kunnen produceren), ze zijn niet crimineel. Het zijn jongens die er wonen plus aanhang, het is een verzamelplaats van alle Surinaamse jongens uit de buurt. Bewoners hebben het er helemaal mee gehad. De binnentuinen en hoven blijken een klankkast. Soms is dit openbare ruimte, soms is dit eigendom van alle bewoners samen, en die komen er dan niet uit. Wat moeten we met dit soort problematiek, dit is voor ons compleet nieuw’.*

Gebrek aan consensus

Typerend voor IJburg is dat er geen consensus is over wat er nu feitelijk aan overlast gaande is. Dit heeft deels te maken met wat de WRR (2003, p.11) ‘pluriformiteit in waarden en normen’ noemt: er is geen overeenstemming over de waarden en normen in de wijk. Deels heeft het gebrek aan consensus ook te maken met het ontbreken van een gedeelde werkelijkheid, een ‘shared frame of reference’ in de woorden van Fortuin & Van Marissing (2009, p.88).

In andere wijken, zoals Slotervaart is volgens de coördinator van SAOA (die ook de coördinator is van de straatcoaches daar) volstrekt duidelijk wat er aan de hand is. Bewoners, straatcoaches en politie delen daar dezelfde mening. Interessant aan IJburg is dat wat bewoners zeggen in een aantal

gevallen niet overeenkomt met wat politie en SAOA constateren¹⁴. Op IJburg krijgt men er geen vat op. Volgens de politie en SAOA gaat het om gewone jongeren die op straat staan en daarbij lawaai maken. Als ze zich hinderlijk gedragen worden ze daarop aangesproken door de straatcoaches. Na 22:00 uur mogen ze daar niet meer staan.

Volgens bewonersmeldingen bij het Meldpunt intimideren de jongeren ook en wordt er gepest en bedreigd. De straatcoaches hebben echter zulk extreem gedrag als de bewoners melden nooit geconstateerd: het is niet duidelijk of dit wel of niet heeft plaats gevonden. Dat wat bewoners beweren wordt niet door de straatcoaches geconstateerd. Terwijl zij toch dagelijks langs lopen. De coördinator van de straatcoaches: *'Bewoners klagen structureel, maar wij constateren geen structurele overlast'*. Dit vormt een probleem voor het stadsdeel, want de bewoners blijven klagen.

Volgens politie, SAOA en het Meldpunt Zorg en Overlast zit het probleem niet zozeer in de jongeren die overlast veroorzaken, maar in het samenleven met elkaar. Of, zoals de coördinator van SAOA het treffend benoemt: 'ze geven een andere invulling aan hoe met elkaar om te gaan in het publieke domein'. De coördinator van de straatcoaches noemt als voorbeeld dat er soms door bewoners gebeld wordt met de mededeling dat er een hanggroep voor hun deur aan het ontstaan is. Dan blijkt na praten met de jongeren dat zij zich daar alleen verzamelen voor het uitgaan en gezamenlijk naar het centrum fietsen omdat de meisjes niet alleen mogen. De buurtregisseur wordt ook benaderd met opmerkingen dat *'die groep hier op het hof'* weg moet. Maar als hij vraagt wat ze precies verkeerd hebben gedaan, dan komt er geen antwoord.

Desalniettemin geeft één van de veiligheidscoördinatoren aan dat hangjongeren, ook al doen ze verder niets strafbaars, toch ongewenst zijn. Dat jongeren hangen vindt zij begrijpelijk, maar niet wenselijk: *'even hangen kan, maar doe het niet op elk moment en elke dag'*. Immers, de jongeren hangen vaak juist op de tijdstippen dat andere bewoners daar last van hebben, bijvoorbeeld 's avonds laat, wanneer andere bewoners willen slapen. Er is, met andere woorden, sprake van *'botsende leefstijlen'*. Daarnaast geven de jongeren volgens haar het verkeerde voorbeeld voor de jeugd en vormen ze een kweekvijver voor criminelen. Hangen moet daarom geen structurele bezigheid gaan worden.

Samenleven in een nieuwe wijk

Wat maakt het op IJburg zo moeilijk om met elkaar samen te leven? Verschillende respondenten wijzen op de verwachtingen van de bewoners die op IJburg een huis hebben gekocht. Men heeft 'van een plaatje gekocht' en daardoor irreële verwachtingen, iets dat in bestaande buurten niet voorkomt. Sommige mensen verwachten in een dorp te komen wonen waar je je fiets niet op slot hoeft te zetten. Dan blijkt dat de Amsterdamse stadsproblematiek mee naar IJburg is gekomen. *'Het is hier net Amsterdam'*, aldus de wijkmeester van Stadgenoot.

De klagende bewoners worden ook wel aangeduid als veeleisende types: *'de mondigste mensen met hoge verwachtingen en zero tolerantie'*. Ook wordt gewezen op de grote verschillen tussen groepen. De coördinator van de straatcoaches: *'Het is een nieuwe wijk. Er zijn behoorlijk wat mensen geplaatst uit Zuidoost in het kader van stadsvernieuwing. De polarisatie is groot. Aan de ene kant zijn er kopers die veel geld hebben neergelegd om in een uniek stukje Amsterdam te kunnen wonen. Dit zijn vooral blanken, met de hogere- en middeninkomens. Zij krijgen ineens te maken*

14 Zie ook de beknopte rapportage van SP Rood Amsterdam (2008).

met een groep sociale huurders met name uit Zuidoost en ook wat uit West. Deze beide groepen begrijpen elkaar niet, wat voor heel veel spanning zorgt binnen de wijk. Ze staan tegenover elkaar. Dit leidt tot leefproblemen tussen de groepen'. Een medewerker van het Meldpunt zegt hierover: 's Avonds is het op straat heel stil, er loopt geen mens. Alles wat je hoort is al overlast. Het is een bepaald type koper, uit het hogere segment, deze is snel geprikkeld door geluid. Het is een veelzijdig type bewoner. Plus degenen met wie ze samenwonen zijn niet de makkelijkste. Het zijn grote woningen waar veel grote gezinnen inwonen, dit zijn vaak probleemgezinnen'.

De buurtregisseur denkt dat een deel van het onveilig voelen ook komt omdat de groepen elkaar niet kennen: *'ik wil het niet in een rassenkwastie trekken, maar als er zes of zeven blanke jongens staan, dan lopen mensen er gewoon langs. Als het Surinaamse jongens zijn gaat men er in een boog omheen. Het is de associatie met 'gevaarlijk', in de media gaat het nooit over blanke jongens'.*

Ook de coördinator van de straatcoaches ziet culturele verschillen ten grondslag liggen aan de problemen: *'Surinamers en Antillianen houden van gezelligheid, van veel buiten dingen doen. Ze zoeken elkaar op en jongeren hangen en praten buiten. Het is vooral de manier van met elkaar omgaan. Ze hebben andere interesses, houden van andere muziek, hebben een andere kledingstijl, met een broek met het kruis op de knieën. Onbekend maakt onbemind'.*

Gelukkig denkt de coördinator Jeugd en Veiligheid dat de tijd de wonden zal helen: *'Mensen maken de stad en niet andersom. Ook dit is een kwestie van tijd. Mensen zullen hun teleurstelling verwerken. De blijvers zullen elkaar leren kennen en een modus Vivendi vinden. De scherpe randjes zullen genivelleerd worden'.*

Conclusie

Wanneer we bovengenoemde overlast relateren aan de oorspronkelijke ideeën in het kader van Wijk zonder scheidslijnen (het onderliggende concept dat we in hoofdstuk 4 zullen bespreken), dan moeten we constateren dat het door elkaar heen wonen van verschillende bevolkingsgroepen in de praktijk niet helemaal geslaagd is. Vanuit sociaal oogpunt blijkt dat het elkaar niet kennen eerder leidt tot ergernissen en onbegrip, dan tot integratie en samenleven.

Ook in stedenbouwkundig opzicht is de opzet niet uit de verf gekomen. In de startnotitie Wijk zonder scheidslijnen staat te lezen dat er *'veilige, intensief beheerde collectieve woonmilieus'* zullen worden ontwikkeld en daar tegenover *'meer stedelijke woonmilieus met voorzieningen naast de deur, maar ook meer overlast en anonimiteit'* (Lammers & Reijndorp 1999, p.16). Even verderop op dezelfde pagina lezen we: *'de loopafstanden op het haveneiland zijn niet groot. Dat is een extra argument om te streven naar een scherpere differentiatie tussen de stedelijkheid van de randen en de veiligheid en de vertrouwdheid van de hoven. (...) De hoven in het binnengebied bieden mogelijkheden voor een rustiger, groene en intensief beheerde woonomgeving die ook aan bewoners met een lichamelijke, geestelijke of verstandelijke handicap veiligheid en vertrouwdheid biedt.'* De hoven worden dus als veilige haven geschetst. Eenzelfde beeld zien we in de stedenbouwkundige randvoorwaarden, die worden genoemd in Wonen zonder scheidslijnen (zonder jaar, p.20): *'het gaat dan om (...) het zorg dragen voor een veilige en rustige woonomgeving met voldoende verlichting en het vermijden van onduidelijke hoeken en nissen'* en *'het zorg dragen voor veiligheid, beschutting en aanwezigheid van een buitenruimte. Voorkeursvormen zijn dan hofjes en rustige straten'*.

Het is opvallend dat juist de hofjesstructuur nu voor veel overlast zorgt en niet zozeer de stedelijke voorzieningen. Daarnaast is niet anonimiteit het probleem, want het gaat om bekende daar

wonende jongeren en hun vrienden. Juist de scheidslijn tussen de bevolkingsgroepen door botsende leefstijlen vormen nu het voornaamste probleem. Voor wat betreft de verdere aanpak is moeilijk aan te geven wat er nu anders moet. De jongeren zijn niet crimineel en behoren niet tot de zogeheten risicogroepen. Mede hierdoor zien de politie en SAOA veel minder problemen dan de bewoners. Bovendien worden de problemen die er zijn volgens hen adequaat aangepakt.

3.2.2 Concentratie van asociale, overlastgevende gezinnen

Het tweede grote probleem dat door de respondenten genoemd wordt, betreft de concentratie van grote overlastgevende gezinnen in een aantal blokken. Sikkens (2009) heeft onlangs een uitvoerige studie naar dit probleem verricht. Haar bevindingen komen sterk overeen met de onze. Door stadsvernieuwing in onder andere West en Noord hebben veel bewoners van daar voorrang gekregen bij het vinden van een nieuwe woning. Door de beschikbaarheid van vrije én grote woningen op IJburg zijn veel grote gezinnen op IJburg terecht gekomen. Daarnaast zijn er gezinnen die door overlast worden uitgeplaatst naar een andere buurt in de hoop dat ze zich daar beter zullen gedragen.

Omdat er op IJburg een huizenvoorraad beschikbaar is komen deze gezinnen ook gauw op IJburg terecht, vooral als een ruime woning nodig is. Volgens de buurtregisseur lijkt het er soms op of 'hele straten zijn overgezet'. Een deel van deze grote gezinnen kan aangemerkt worden als 'multi-probleemgezin' (MPG-gezin). In sommige blokken woont een aantal van deze grote probleemgezinnen naast elkaar. Volgens de coördinator jeugd en risicogezinnen van het stadsdeel wonen alle 180 bij hen bekende bewoners in zelfstandige woonruimte. De medewerker van de Dienst Wonen bevestigt dat er geen sprake is van 'overlap' tussen MPG-gezinnen en bewoners van doelgroepwoningen. MPG-gezinnen wonen dus, voor zover bekend, niet in onzelfstandige woonruimte zoals begeleid wonen complexen, WIBO-woningen of ROWO's (zie paragraaf 2.1.1).

Sikkens (2009, pp.24-25) heeft van 40 gezinnen die als MPG-gezinnen kunnen worden aangemerkt, onderzocht met welke problemen zij kampen en op welke adressen zij wonen. Hieruit bleek dat bijna de helft (18) met psychiatrische problemen kampt en nog eens 18 gezinnen een gezinslid hebben dat zich schuldig maakt aan crimineel gedrag. Iets meer dan een kwart (11) van de gezinnen heeft geldproblemen of schulden en in eveneens elf gezinnen staan de kinderen onder toezicht van Bureau Jeugdzorg en/of de Kinderbescherming. Verder is er in elf gezinnen melding gedaan van huiselijk geweld. Enkele gezinnen (9) kampen met een ziekte of een handicap, hebben te maken met uit huis geplaatste kinderen (6), kampen met alcohol- en/of drugsmisbruik (6) en/of vervuilen en/of geven overlast (5). Vier van de 40 gezinnen zijn momenteel in behandeling bij Vangnet Jeugd van de GGD, waarbij gekeken wordt of zij extra hulp kunnen gebruiken (14 andere gezinnen zijn reeds bij Vangnet Jeugd in behandeling geweest). Tot slot is gekeken of de 40 gezinnen bekend zijn bij het Gezondheidscentrum Haveneiland. Opvallend is dat zeven gezinnen geheel onbekend blijken bij de hulpverleners aldaar en dat over een kwart (10) van de 40 gezinnen geen zorgen bekend zijn.

De gezinnen wonen veelal geconcentreerd in bepaalde straten en blokken, zo blijkt uit de studie van Sikkens (2009). Zo wonen de 40 gezinnen verspreid over zestien straten, maar woont het merendeel aan de Erich Salomonstraat (12) en de IJburglaan (6).

De procedure

Politie, SAOA en het Meldpunt Zorg en Overlast maken melding van overlast als gevolg van de leefstijl van deze bewoners. Ook de wijkmeester van de betreffende corporatie komt regelmatig

bij deze gezinnen over de vloer en signaleert overlastgevende situaties. Er is weinig toezicht op spelende kinderen, er zijn in bepaalde straten een hoop kinderen tot 's avonds laat op straat. Er is sprake van lawaai, een asociale speelstijl en er is geen toezicht door de ouders. Niemand corrigeert en omwonenden ervaren hier overlast van. De coördinator van SAOA zegt hierover: *'Bijvoorbeeld blok 19 met grote woningen en zoveel grote gezinnen op een rij zorgt voor teveel herrie. Er had beter nagedacht moeten worden over het mixen van bewoners. Ook zijn er meer speel- en ontmoetingsvoorzieningen nodig voor kinderen en jongeren maar ook voor volwassenen, zoals parkjes en bankjes'. Bij het Meldpunt Zorg en Overlast, dat ook in andere wijken actief is, valt het aantal MPG-gezinnen op IJburg op: 'Er zijn erg veel grote gezinnen en MPG-gezinnen. Ik weet niet of het meer is dan elders maar in deze populatie zijn ze prominent aanwezig'.* Door de grootte van de huizen zijn er weinig alleenstaanden op IJburg. Het meldpunt heeft bijvoorbeeld weinig te maken met eenzame of in de war geraakte alleenstaande ouderen, iets waar zij in andere wijken wel vragen over binnen krijgen.

Gemiste kans

Een probleem is dat er geen dossieroverdracht heeft plaatsgevonden door de woningbouwcorporaties. Ze hebben de komst van deze gezinnen vooraf niet meegedeeld, terwijl zij dat meestal wel doen. Daardoor staan de sociale partijen op dit moment voor een voldongen feit. De buurtregisseur hierover: *'In bepaalde appartementencomplexen zijn drie of vier slecht aanspreekbare gezinnen. Dit was hét moment om die te gaan spreiden, als je zo'n gezin tussen gewone mensen zet dan is er de kans dat ze zich aanpassen. Deze kansen hebben de woningbouwcorporaties laten liggen'.* De marktmeester laat weten dat er inmiddels een convenant ondertekend is, waarin de woningcorporaties, Amvest, de Dienst Wonen en het stadsdeel Zeeburg afspraken hebben vastgelegd met betrekking tot overlastgevende huurders, onder andere: *'De corporaties geven op basis van informatie uit de verhuurdverklaring een signaal richting het Meldpunt Zorg en Overlast van stadsdeel Zeeburg. Op deze wijze wordt het Meldpunt in een vroegtijdig stadium op de hoogte gesteld van de komst van mogelijk overlastgevende huurders of van huurders waar zorg nodig is. Dit geldt uitdrukkelijk ook voor situaties waarbij sprake is van zeer geringe indicaties van problematiek'.* Tot op heden lijkt het erop dat het slechts om een papieren afspraak gaat en is deze afspraak nog niet doorgevoerd in de dagelijkse praktijk van de professionals om wie het gaat, zo stelt één van de geïnterviewde veiligheidscoördinatoren. Het nakomen van de gemaakte afspraken zal in de zomer van 2010 geëvalueerd worden. Dan zal ook moeten blijken of de maatregel niet alleen op papier, maar ook in de praktijk tot meer transparantie heeft geleid.

Behalve een concentratie van probleemgezinnen, heeft de gebrekkige dossieroverdracht ook geleid tot 'het meenemen' van problemen naar IJburg. De buurtregisseur vertelt dat er in een blok wat problemen zijn tussen twee burens. Deze mensen waren in de Bijlmermeer al buurtgenoten en toen ging het al niet goed. Ook in deze kwestie noemt hij het onbegrijpelijk dat de woningbouwcorporatie deze gezinnen naast elkaar heeft kunnen laten gaan wonen.

Aanpak van probleemgezinnen

De aanpak van probleemgezinnen is tweeledig. Overlastmeldingen komen binnen bij het Meldpunt Zorg en Overlast. Hier wordt bekeken of het om lichte of ernstige overlast gaat.

Lichte overlast: afstemming

De eerste stap bij een klacht tussen twee individuen en in pandig, is dat burgers de woningbouwcorporatie inschakelen. De corporatie is verplicht dit op te pakken. De politie verwijst in het algemeen eerst naar de corporaties en dat is terecht. Het Meldpunt is er om de bewoner bij te staan als het nodig is om achter de corporatie aan te zitten. De Wijkmeester van Ymere vertelt: *‘Als er overlast wordt gemeld ga je in gesprek met de bewoners die de overlast ervaren en probeer je de situatie zo goed mogelijk in kaart te brengen. Vervolgens probeer je de tegenpartij ook te spreken’*. Zijn collega van De Key vult hem aan: *‘En als je denkt dat je het zelf niet redt, kun je de interne case-managers inschakelen’*. De corporaties hebben daarnaast de mogelijkheid om buurtbemiddeling in te schakelen (zie ook: Beusekamp, 2008). Dit is een onafhankelijke club vrijwilligers die bemiddelt, en daar training voor heeft gehad. Mensen kunnen hen ook zelf benaderen.

Het Meldpunt richt zich op de overlast die niet onder de verantwoordelijkheid van de woningbouwcorporatie valt, namelijk overlast in de openbare ruimte. Voor zowel het Meldpunt als de woningbouwcorporatie geldt dat ze niet uit zichzelf stappen kunnen zetten. Ze hebben een concrete klacht - van burgers - nodig om te kunnen gaan handelen. Een van de partijen die zorgen meldt is SAOA. Als straatcoaches van SAOA overlast door kinderen of jongeren constateren kunnen de gezinscoaches het gezin ingaan om ouders aan te spreken. Daaruit komen ook zorgmeldingen naar voren.

Ernstige overlast: intensievere samenwerking

Wanneer bovengenoemde stappen niet helpen en er zijn zorgen of ernstige voorvallen, dan werkt het Meldpunt samen met de corporatie en/of de hulpverlening. De zorgstructuur op IJburg is anders georganiseerd dan in veel andere wijken. De spil van de zorg wordt gevormd door een breed gezondheidscentrum dat een consultatiebureau, een sociaal-psychiatrisch verpleegkundige (SPV-er) van Mentrum, algemeen maatschappelijk werk (AMW), schuldhulpverlening en psychologen omvat. In beginsel worden zorgzaken door het Meldpunt doorverwezen naar het Gezondheidscentrum, en die hebben dan de regie. Binnen het zorgcentrum wordt bekeken of en welke hulpverlening al bij het gezin betrokken is.

De samenwerking loopt wat het Meldpunt betreft goed. De aangeboden hulp is vrijwillig. Als iemand geen hulp wil en de klachten zijn mild, dan houdt het op. Maar bij ernstige signalen *‘moet je heel creatief zijn en gezamenlijk ketenen om te kijken wat je kunt bieden’*, aldus het Meldpunt. De woningbouwcorporaties worden niet standaard bij zorgvragen betrokken, maar als het nodig is, is het wel makkelijk. Bij ernstige overlast en zorgwekkende zorgmijders helpt alleen repressie. De corporatie is dan wel nodig om druk uit te oefenen. Ook in deze verloopt de samenwerking volgens het meldpunt naar tevredenheid; de corporatie heeft er immers ook belang bij om een ontruiming te voorkomen. Er zijn stedelijke afspraken, bijvoorbeeld de schuldhulpverlening, ‘Er Op Af’ en ‘Vroeg Er Op Af’, om een ontruiming te voorkomen.

3.2.3 *Opkomst van criminele jongeren*

Uit de interviews komen tot dusver dus twee problemen die voor iedereen zichtbaar zijn: overlast van rondhangende jongeren en asociale, vaak grote gezinnen die problemen veroorzaken. Er is echter nog een derde probleem, waarover tot dusver vrij weinig bekend is en waarover weinig melding is gemaakt: het ontstaan van criminele jongeren, ofwel problemen die zich onder de oppervlakte, buiten het zicht van de meeste bewoners en professionals afspelen. Het gaat om activiteiten die voornamelijk 's nachts en uit het zicht plaatsvinden, waardoor bewoners en ondernemers er ook weinig van merken. Op internet leveren de zoektermen 'IJburg', 'drugs' en 'prostitutie' bovendien nauwelijks hits op.

Vrijwel geen enkele professional die we hebben geïnterviewd heeft melding gemaakt van het ontstaan van een criminele cultuur of er blijk van gegeven hiervan op de hoogte te zijn. Een uitzondering wordt gevormd door een respondent die het toezicht op het strand van IJburg heeft verzorgd en buiten IJburg ook met risicojongeren werkt bij het schooluitvalproject 'Summerschool' en het toeleidingsproject 'Streetwise'. Volgens hem zijn de eerste tekenen van crimineel gedrag onder jongeren op IJburg duidelijk zichtbaar. Onder de oppervlakte is langzaam een criminele cultuur aan het ontstaan die vergelijkbaar is met de situatie van de Bijlmermeer, eind jaren '70: jongeren houden zich op in kelderboxen en parkeergarages en maken zich schuldig aan diefstal en dealen drugs. Daarnaast vindt er ook illegale prostitutie plaats.

Tot dusver was al wel bekend dat er af en toe drugspanden werden gesloten (zie onderstaand kader), maar nu zijn er ook aanwijzingen dat er op IJburg een criminele cultuur aan het ontstaan is.

Drugsincidenten op IJburg

31 juli 2008 - Politie Amsterdam: Woning na drugsvondst gesloten

Op last van burgemeester Cohen is vandaag voor het eerst een woning gesloten. De woning bevindt zich aan de Diemerparklaan 13 op IJburg. In de woning is onlangs een grote hoeveelheid drugs gevonden (446,42 kg hennep met een straatwaarde van rond de 1,5 miljoen euro). Door de aanwezigheid van de verdovende middelen is de openbare orde in het geding.

30 januari 2009 - Hennepkwekerij in woning IJburg

Na een tip heeft de politie donderdagmiddag 29 januari rond half vier in een leegstaande woning aan de IJburglaan een hennepkwekerij ontdekt. In drie kamers stonden in totaal 600 hennepplantjes. Er is niemand aangehouden. Bij de ontmanteling bleek tevens dat er illegaal stroom werd afgetapt. De politie stelt een onderzoek in naar de eigenaren van de woning en de bouwers van de kwekerij.

Bronnen: http://www.misdaadkaart.nl/Amsterdam/Drugs_4/20080731-Drugs-in-Amsterdam_422268; <http://www.amspol.nl/get.cfm?id=8038&d=0>.

Criminele groepen

Momenteel zijn er volgens de geïnterviewde slechts een paar jongeren die de straat beheersen. Zij zijn bezig om op IJburg een imperium op te bouwen zonder dat de meeste bewoners daar weet van hebben. Ook de meeste professionals hebben volgens hem *‘geen idee wat er allemaal gebeurt’*. Het feit dat er een tijd geleden bijvoorbeeld een goed voorbereide inbraakgolf geweest is, wijst op een bepaalde organisatiegraad. En dat wijst er weer op *‘dat er meer aan de hand is dan onschuldige dingetjes’*, zo weet de respondent uit zijn verleden in Amsterdam Zuidoost. Ook op IJburg kun je volgens de geïnterviewde *‘aan alles komen wat je maar wilt hebben’*.

Meer algemeen gaat het voor de categorie ‘12+’ om twee hoofdgroepen: jongeren van Surinaamse of Antilliaanse afkomst en jongeren van Marokkaanse afkomst. *‘Dat zijn de enige twee groepen die je moet hebben’*, aldus de toezichthouder.

Oorzaken

Eén van de oorzaken voor de levendige drugshandel is dat er op IJburg geen coffeeshop is. Vanuit de gedachte dat willen we niet op IJburg hebben de bewoners de komst van een coffeeshop tegenghouden, maar dit zorgt er nu dus juist voor dat de drugs op illegale wijze hun weg naar en door de wijk vinden. Sommige jongeren zeggen dat prima te vinden: ze hoeven er de deur niet meer voor uit, want *‘het wordt bij ze thuisgebracht en ze kunnen het op elk gewenst moment van de dag krijgen’* in plaats van tijdens openingstijden.

Een andere oorzaak is dat er onvoldoende actie wordt ondernomen bij schooluitval. Veel jongeren komen in aanraking met ‘negatieve prikkels’ en zien dat het snel geld verdienen is en ontlenen status aan materialistische zaken die zij met dit geld aanschaffen, zoals sneakers, I-Phones en spelcomputers. Wanneer de jongeren eenmaal het luie leventje gewend zijn is het erg moeilijk om hen weer terug in de schoolbanken en op het rechte pad te krijgen¹⁵.

Daarbij komt nog het probleem dat er weinig toezicht is op deze jongeren. Ouders hebben weinig zicht op de activiteiten van hun kinderen, zeker wanneer het alleenstaande moeders betreft die veel van huis zijn in verband met werk. Maar ook buurtbewoners hebben niet of nauwelijks in de gaten wat zich onder deze jongeren afspeelt.

Ontoereikende aanpak

Hoewel er al heel veel aandacht is voor de jongeren op IJburg, vanuit allerlei instanties, wordt het probleem nog onvoldoende aangepakt. Eén van de oorzaken is volgens de geïnterviewde toezichthouder dat er *‘veel teveel mensen rondlopen in de wijk’*, zoals straatcoaches, de politie, de leerplichtambtenaar en de huismeesters. Tegelijkertijd zijn projecten vaak van korte duur en ontbreekt het aan een structureel karakter. Zo geeft de geïnterviewde aan de straatcoaches al een tijdje niet meer te hebben gezien. De geïnterviewde pleit ervoor om een aanpak te hanteren waarbij de jongeren *‘dagelijks twee bekende koppen zien’*. Er moet een *‘constante vinger aan de pols’* zijn, waarbij de professionals *‘alles tot op het microniveau kunnen benoemen’*. In de praktijk kunnen dit er meer zijn, zo’n zes tot acht, maar in principe moet twee voldoende zijn.

15 Een documentaire van regionale omroep AT5 over de ‘Hopiboy’s’ in Amsterdam Zuidoost laat zien hoe groot de negatieve prikkels zijn waarmee de jongeren in aanraking komen en hoe moeilijk het is om hen daarna weer op het rechte pad te krijgen. Een deel van deze documentaire is te bekijken op: <http://www.youtube.com/watch?v=j0B1UkdrOf0&feature=related>.

Ingrijpen nu het nog kan

Een aantal geïnterviewden geeft aan dat er moet worden ingegrepen nu het nog kan. Dit geldt zeker voor het aanpakken van de (georganiseerde) criminaliteit op IJburg. Daarvoor zijn volgens de toezichthouder van het strand Blijburg drie redenen, die duidelijk zijn af te leiden uit de AT5-documentaire over de criminele jongeren in Amsterdam Zuidoost: (1) alle jongeren die crimineel gedrag vertonen, hebben op de een of andere manier met problemen te kampen, (2) er bestaat een zekere rekruteringshiërarchie waarbij de jonge jongeren worden ingezet om klussen te doen voor de ondertussen doorgegroeide zware criminelen (het begint vrij onschuldig, maar de aard en impact van de daden wordt steeds zwaarder) en (3) de oudere criminelen dienen bovendien als voorbeeld voor de jongeren. Zo houden de zwaardere criminelen zich bezig met drugs, vrouwenhandel en voertuigfraude en wordt de kleine criminaliteit in de schaduw van de zware delicten al nauwelijks meer als delict gezien: *'tasjesroof? Nee man, dat is voor kleine kinderen'*, aldus één van de jongeren in de documentaire. Voor bewoners is de kleine criminaliteit juist erg bedreigend.

Enkele respondenten in ons onderzoek koppelen de opkomst van criminele jongeren op IJburg aan invloeden van buitenaf, met name aan de instroom van criminelen vanuit vernieuwingsgebieden als de Bijlmermeer. Daar waar de straatcoaches, zoals we eerder meldden, signaleren dat er onder de hangjongeren ook vrienden uit onder andere Zuidoost zijn, zou het volgens anderen verder kunnen gaan dan dat en is de kans aanwezig dat onder deze 'vrienden' ook jongeren zijn die zich in hun eigen wijk op de een of andere manier inlaten met criminele activiteiten en de jongeren op IJburg hierin (proberen te) betrekken.

3.3 Potentiële overlast en bedreigingen in de nabije toekomst

In voorgaande paragrafen hebben we de twee belangrijkste problemen nader toegelicht, namelijk overlast van jongeren en overlastgevende gezinnen. Ook hebben we aandacht besteed aan de geruchten rondom prostitutie en drugsoverlast in kelderboxen op IJburg. Daarnaast hebben de geïnterviewde professionals nog tal van andere, kleinere problemen die voor sommige bewoners pijnlijk duidelijk maken dat de werkelijkheid niet overeenkomt met hun verwachtingen. De wijkmeester van De Key constateert: *'mensen hebben echt voor de plaatjes gekozen, dat is wel het laatste wat ik zou doen'*.

3.3.1 Huidige aanpak van problemen en onbehagen

Uit de gesprekken kunnen we concluderen dat zowel de problemen met jongeren als de problemen met grote gezinnen volgens de meeste professionals adequaat worden aangepakt, maar dat bewoners desondanks blijven klagen en zich onveilig (zeggen te) voelen. Op het ontstaan van een criminele cultuur hebben de meeste partijen tot nu toe nog geen antwoord. De drie OOV-problemen blijven dus een zorg voor de nabije toekomst. Daarnaast is uit de gesprekken, maar ook uit een analyse van berichten op de bewonersfora en in de media naar voren gekomen dat ook de kwestie 'is IJburg nu veilig of niet?' zélf een probleem aan het worden is, dat moet worden aangepakt. Er lijkt een tweedeling te zijn ontstaan tussen de groep bewoners die beweert dat er niets aan de hand is op IJburg en een groep bewoners die moord en brand schreeuwt en het onbehagen keer op keer

kenbaar maakt. Een verklaring voor deze tweedeling vinden we in de verwachtingen die bewoners van tevoren hadden en de manier waarop zij IJburg nu beleven.

3.3.2 *Pioniersgeest en verwachtingen*

De pioniersgeest, die vooral in de beginjaren sterk heerste op IJburg, heeft volgens de geïnterviewde professionals langzaam plaatsgemaakt voor teleurstelling en realiteitszin (zie ook Seevinck, 2009). De verwachtingen van veel bewoners zijn niet (helemaal) uitgekomen en ook IJburg heeft te maken met stadse problemen. Het concept *'Wijk zonder scheidslijnen'*, dat in beginsel vooral veel positieve ontwikkelingen teweeg moest brengen, onder andere het door elkaar wonen van allerlei bevolkingsgroepen, heeft er ook toe geleid dat er groepen met verschillende belangen en verwachtingen zijn komen wonen.

De uiteenlopende belangen en verwachtingen hebben er onder andere toe geleid dat bewoners IJburg allemaal op een andere manier beleven¹⁶. Zo hebben mensen zonder kinderen andere verwachtingen dan mensen met kinderen en zelfs tussen ouders van kleine en grote kinderen bestaan veel verschillende opvattingen. Sommige bewoners klagen bijvoorbeeld over geluidsoverlast van het Johan Cruijff Court, een speelveldje middenin de wijk. Onbegrijpelijk, zo vindt de wijkmeester van De Key: *'Mensen realiseren zich niet dat hun kinderen straks ook groot zijn. Nu klagen ze over het Johan Cruijff Court, straks zijn ze blij dat hun kinderen ergens kunnen spelen'*.

Een ander voorbeeld van spanningen tussen groepen bewoners, is dat een aantal rolstoelwoningen (ROWO's) verkeerd is opgeleverd en als zodanig is afgekeurd, waardoor de woningen in veel gevallen op de markt zijn terechtgekomen en er 'gewone' bewoners in zijn komen wonen. In sommige blokken betekent dit dat gezonde en hulpbehoevende bewoners door elkaar wonen, hetgeen soms voor problemen zorgt. Volgens Dautzenberg & Nijenhuis (2008, p.45) doen problemen met scheidslijnen zich echter vooral voor op sociaal gebied, dat wil zeggen: *'tussen bewoners met verschillende leefstijlen'*. Daarnaast constateren zij ook scheidslijnen *'tussen bewoners met psychische problemen en de omwonenden'*. Spanningen tussen bewoners met alleen fysieke problemen, bijvoorbeeld rolstoelgebonden bewoners, en andere bewoners komen volgens hen weinig voor.

Ook op het gebied van veiligheid zijn bewoners verdeeld, omdat zij verschillende verwachtingen en percepties van de wijk hebben. Sommige bewoners zijn uitermate tevreden, anderen zien alleen maar wat er allemaal mis kan gaan, in combinatie met in hun ogen niet optreden van instanties. Zij baseren zich daarbij op hun eigen indrukken (percepties), die lang niet altijd met de werkelijkheid overeen komen (zie bijvoorbeeld onderstaand kader).

Een controleerbare wijk?

Blogger Guus schrijft op 5 augustus 2008: *'Het jammere van IJburg is dat je zou verwachten dat een nieuwe wijk controleerbaar is. Hoewel ik het zelf vind meevallen wat er hier gebeurt, zie je geen enkel ingrijpen van gemeente/politie. Dit is een gemiste kans want je zou vanaf het begin streng kunnen aanpakken en een hoop ellende in de toekomst voorkomen'*

Bron: http://www.vkblog.nl/bericht/213610/Fijn_dat_het_goed_is_met_Zuidoost,_maar_met.

16 Voor meer informatie over uiteenlopende en tegengestelde verwachtingen en verschillende vormen van binding met de buurt, zie: Bodd & Hofman (1999) en Blokland-Potters (1998).

Het is voor IJburg van groot belang dat organisaties en instanties zichtbaarder zijn dan nu het geval is en dat bewoners meer duidelijkheid hebben over wat er allemaal al wordt gedaan voor en in de wijk. Zo kan bijvoorbeeld worden voorkomen dat bewoners denken dat de politie niet optreedt, terwijl de politie in veel gevallen niets kan doen, omdat er geen sprake is van strafbare feiten. Anderzijds worden ook acties uitgevoerd waarbij de inzet van de politie niet altijd zichtbaar is, waardoor bewoners er geen weet van hebben. Stadsdeelvoorzitter Fatima Elatik vat de houding van de bewoners als volgt samen: *‘De politie doet ’t nooit goed op IJburg, hoe vaak ze ook langskomen’*. In het veiligheidsarrangement zal daarom ook aandacht moeten zijn voor verwachtingsmanagement bij de bewoners.

3.3.3 Voorzieningen voor kinderen

Hoewel het criminogeniteitsbeeld (zie tabel 2.9) op dit moment geen aanleiding geeft om het aandeel jong volwassenen op IJburg als een bedreiging te beschouwen, moeten we op basis van de gesprekken in de wijk wel degelijk constateren dat dit een nadrukkelijk punt van aandacht is, temeer omdat het criminogeniteitsbeeld een tijdsopname is en geen ontwikkeling laat zien. Het aantal kinderen op IJburg is volgens veel geïnterviewden veel groter dan aanvankelijk werd verwacht. Voor de opgroeiende kinderen is volgens de meeste respondenten bovendien nog te weinig geregeld. Dit zou in de toekomst voor problemen kunnen zorgen.

Op dit moment is de overlast door hangende jongeren volgens de buurtregisseur nog beperkt, omdat de huidige tieners veelal nog georiënteerd zijn op hun oude wijken en daar een deel van hun vrije tijd doorbrengen. Jongere kinderen, die nu in IJburg op de basisschool zitten, hebben voldeende te doen in hun vrije tijd. Maar zodra deze groep gaat ‘puberen’ is de verwachting dat ze hun vrije tijd veel meer op straat zullen doorbrengen. Deze groep zal dat in tegenstelling tot de huidige jongeren wél op IJburg doen. In die zin staat de sociale partners nog flink wat werk te wachten: *‘Het stadsdeel heeft geen gelijke tred gehouden met de voorzieningen. Tot de basisschool kan de jeugd zich hier prima vermaken. Na de overgang naar het Voortgezet Onderwijs niet meer. De 15 t/m 20-jarigen hangen op het Sem Presserhof. De 10-14 jarigen beginnen zich langzaam te manifesteren. Kortom: Je bent als stadsdeel aan de late kant met je plannen’*, aldus de buurtregisseur. Een voorbeeld is de aanleg van het Johan Cruijff Court, waarvan de wijkmeesters unaniem aangeven dat deze ‘vijf jaar te laat is aangelegd’. Zij spreken, net als veel andere geïnterviewden de hoop uit dat er bij de verdere ontwikkeling van de wijk eerder en beter wordt nagedacht over de aanleg van speelplekken.

3.4 Kansen voor de wijk

Uit de interviews komt ook een aantal kansen nadrukkelijk naar voren. We maken daarbij onderscheid tussen ruimtelijke factoren (de ligging en het stedenbouwkundige ontwerp, de aanwezigheid van voorzieningen), sociaal-economische factoren (kenmerken van de bevolking, de beschikbaarheid van werkgelegenheid en scholingsmogelijkheden) en bestuurlijke factoren (organisatie en samenwerking tussen alle partijen).

3.4.1 Ruimtelijke factoren

Woonmilieu

Veel geïnterviewden prijzen het unieke woonmilieu dat IJburg kenmerkt: buiten de stad, maar toch dichtbij. De ligging ten opzichte van het centrum is ideaal en de wijk is goed bereikbaar. Volgens de marktmeester is die ligging aan het water, dichtbij de stad ‘erg bijzonder’. *‘Het is net of je op vakantie bent!’*, aldus de projectleider Jeugd en Veiligheid. De mening van de huismeesters sluit hierbij aan: *‘elk blok is anders. (...) Het zijn mooie, ruime woningen en je hebt het park, het water, de natuur. (...) Je bent best bevoorrecht als je hier woont’*. De marktmeester vindt dat het grootstedelijke karakter van de wijk ruimte biedt voor experimenten: *‘Er zijn veel pionier- en ontwikkelingsmogelijkheden’* en *‘gemengd bouwen’ kan volgens hem ‘veel opleveren’*. Eén van de veiligheidscoördinatoren constateert dat er *‘veel hoogbouw is, die de wijk een stadse uitstraling geeft’*, maar *‘door de brug krijgt het toch een beetje een dorps karakter’*, zo vindt de marktmeester en de *‘overzichtelijke blokken’* zorgen er volgens de gebiedscoördinator voor *‘dat mensen zich met de wijk kunnen identificeren’*.

Voorzieningen

Daarnaast noemen zij een aantal voorzieningen dat IJburg tot een bijzondere wijk maakt, zoals het stadsstrand Blijburg. *‘De aanwezigheid van strand Blijburg heeft er zeker weten toe bijgedragen dat IJburg nu zo succesvol is. Het was er al voordat er bebouwing was’*, zo stelt de gebiedscoördinator. Andere voorzieningen die IJburg volgens geïnterviewden tot een kansrijke wijk maken zijn het wijkpark en de jachthaven. De nieuwe middelbare school trekt volgens de buurtregisseur veel leerlingen van buiten aan: *‘Het is een VMBO t/m VWO school, dat is vrij uniek. Het is opvallend dat er scholieren van buiten Amsterdam op af komen (Muiden, Weesp) en uit heel andere stadsdelen zoals West. Een aantal is eerst hier op school gekomen en later hier gaan wonen. Het is een lieve school met een goede sfeer en goede leiding, aardige en beleefde kinderen’*.

3.4.2 Sociaal-economische factoren

Sociale controle en binding met de wijk

Het dorpse karakter, waar we in paragraaf 3.4.1 al aan refereerden, zien we ook terug bij de sociaal-economische factoren. Veel respondenten geven aan dat er een sterke mate van sociale controle is op IJburg. *‘En op een positieve manier’*, zo voegt de buurtregisseur aan toe, *‘Er is sociale cohesie, de bewoners steken energie in elkaar’*. De projectleider Jeugd en Veiligheid signaleert behalve sociale controle nog een ander punt: de bewoners *‘zijn trots op die plek (...) dat moet je uitventen’*. Ze meent dat dit gevoel te maken heeft met *‘de gezamenlijkheid, de eilandmentaliteit’*. De bewoners zijn bovendien *‘mondig, actief en betrokken’*, zo stelt de gebiedscoördinator. En *‘er komen veel aanvragen binnen voor subsidies, bijvoorbeeld voor een buurtbarbecue’*.

Bevolkingssamenstelling

Een ander positief punt, dat vaker genoemd wordt, is de diverse bevolkingssamenstelling. *‘De kracht van IJburg zit in de diversiteit van de (groepen) bewoners’*, aldus de beleidsmedewerker WMO Welzijn. De marktmeester geeft aan: *‘het feit dat het een kinderrijke wijk is, is positief. Ook het feit dat er veel gezinnen wonen is positief’*. De komst van eengezinswoningen op het midden-

eiland zullen dit volgens hem nog versterken. De coördinator straataanpak van het SAOA vat het als volgt samen: *‘IJburg is uniek qua samenstelling. Hier liggen absoluut kansen’*.

3.4.3 Bestuurlijke factoren

Over de bestuurlijke factoren die kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van een succesvolle wijk, hebben opvallend weinig geïnterviewde professionals een idee. Een uitzondering wordt gevormd door de strateeg maatschappelijke ontplooiing van het stadsdeel, die heel stellig aangeeft: *‘de kracht van IJburg zit in de ambities van de centrale stad en het stadsdeel’*. Zij doelt hiermee op de gedachte van Wijk Zonder Scheidslijnen en de pioniersgeest die ook onder beleidsmakers wel leeft. De wijkbeheerders van de verschillende corporaties geven vanuit hun eigen dagelijkse praktijk aan dat betrokkenheid een belangrijke rol speelt bij de samenwerking tussen de verschillende partijen: *‘Dat je mensen kunt helpen bij het oplossen van de problemen is het mooie aan dit werk. En je weet nooit hoe de dag gaat lopen. Je weet hoe laat je begint en weer weggaat, maar alles wat daartussen zit is een verrassing’*. De meeste andere professionals met wie we hebben gesproken, zien IJburg in bestuurlijk opzicht als een wijk zoals alle andere Amsterdamse wijken.

3.5 Conclusie

In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat de sociale veiligheid en leefbaarheid op IJburg volgens de objectieve gegevens goed is, vergeleken met het Amsterdamse gemiddelde. Wel gaven we aan dat er een aantal aandachtspunten is met het oog op de toekomst, zoals het relatief grote aantal kinderen/jongeren en het toenemende aantal woningen dat als begeleid wonen is aangemerkt (geweest), het relatief grote aantal vroegtijdige schoolverlaters en het grote aandeel bewoners dat met krappe behuizing te maken heeft.

In dit hoofdstuk hebben we de tweede en derde deelvraag gezamenlijk beantwoord, te weten ‘Hoe ziet de subjectieve veiligheidsproblematiek op IJburg eruit en hoe heeft deze zich de afgelopen jaren ontwikkeld?’ en ‘Wat zijn de belangrijkste veiligheidsproblemen die dienen te worden aangepakt?’.

Op basis van gesprekken met professionals hebben we drie OOV-problemen vastgesteld: jongerenoverlast, overlast van grote, overlastgevende gezinnen en de opkomst van criminele jongeren. Volgens de meeste geïnterviewde professionals worden de eerste twee OOV-problemen adequaat aangepakt. Van het derde probleem, criminele jongeren, lijken zij vaak geen weet te hebben. Een aantal respondenten, waaronder de beveiliging van het strand en de veiligheidscoördinatoren, heeft echter bezorgdheid geuit en luidt de noodklok: *‘als we de leermomenten van voorgaande uitdagingen (andere wijken) op waarde weten te schatten dan zullen we in staat zijn succesvol in te grijpen’*. Volgens hen is het dan wel zaak om collectief actie te ondernemen en een gezamenlijke waarheid te hanteren. Het gebrek aan consensus, waar we eerder over spraken, moet dus worden weggenomen en de aanpak door de diverse organisaties en partijen moet sluitend zijn. Dit is een van de belangrijkste redenen waarom het stadsdeel een veiligheidsarrangement wil ontwikkelen voor IJburg.

3.5.1 Samenwerking

De kritiek en bezorgdheid richting de toekomst richt zich vooral op de samenwerking tussen de verschillende partijen. Ondanks de ambitieuze houding die de meeste respondenten volgens eigen zeggen hebben, blijven er nog al eens zaken liggen, waardoor bijvoorbeeld het probleem van de concentratie van asociale, overlastgevende gezinnen (deels MPG-gezinnen) heeft kunnen ontstaan. In gesprekken met onder andere de stadsdeelvoorzitter, maar ook met de professionals in de wijk, is regelmatig ongenoegen geuit over het feit dat de betrokken partijen soms niet of weinig lijken te hebben geleerd van eerdere ervaringen, zoals bijvoorbeeld van de ontwikkeling van het Oostelijk Havengebied. Wanneer daar beter naar gekeken was, had een aantal problemen op IJburg voorkomen kunnen worden. Ook dit heeft veel te maken met de communicatie en samenwerking tussen de verschillende actoren op IJburg.

Het is voor IJburg nog niet te laat: veel lessen die nu uit de eerste fase kunnen worden getrokken, zijn waardevol voor de ontwikkeling van de tweede bouwfase en inmiddels is op een aantal punten ook actie ondernomen, zoals de dossieroverdracht tussen woningcorporaties en stadsdeel. Echter, hoewel de overdracht nu is vastgelegd in een convenant, lijkt er in de praktijk nog niets te zijn veranderd. De stap 'van papier naar praktijk' moet dus nog worden gezet.

3.5.2 Competenties van sociale professionals

Een vraag die open blijft staan is of de professionals die momenteel werkzaam zijn, dan wel zijdelings te maken hebben met de genoemde OOV-problemen op IJburg, over de juiste kerncompetenties beschikken. Een heterogene wijk als IJburg vereist professionals die met allerlei groepen bewoners overweg kunnen, oog hebben voor verschillende aanpakken, flexibel (kunnen) zijn, het vermogen hebben om continu te schakelen en weten wat er op straat speelt en wat de bewoners bezig houdt. Het gaat om professionals die met de verschillende niveaus kunnen omgaan en die ook straatwijd kunnen werken. Kortom: de professional weet de juiste toon te raken op de juiste momenten. Bij het stadsdeel leeft de vraag of de huidige professionals wel aan die eis voldoen. De veiligheidscoördinatoren spreken in dit verband van '*een gebrek aan multicultureel vakmanschap*'.

De geïnterviewden hebben dit thema maar weinig ter sprake gebracht en ook uit hun antwoorden op vragen over de samenwerking kunnen we niet direct afleiden dat er sprake is van ontbrekende kerncompetenties. De meeste professionals vinden kortom dat zij hun werk goed doen. Of zij daarmee ook de goede dingen doen, dat wil zeggen, datgene waar de wijk IJburg het meest bij gebaat is, is echter niet gezegd. Dit heeft voor een deel te maken met het gebrek aan consensus, zoals we dat in paragraaf 3.2.1 al schetsten in relatie tot jongerenoverlast. Het feit dat de straatcoaches zich steeds minder 'boven', maar meer 'naast' de jongeren lijken te positioneren duidt erop dat er, zoals de WRR (2003, p.201) dat noemt, '*morele verwarring*' is ontstaan over de werkelijkheid op IJburg (zie kader).

De veranderde houding van de straatcoaches heeft nog een tweede verklaring, zo stelt één van de veiligheidscoördinatoren, namelijk dat door aanbestedingsregels hun banen op de tocht kwamen te staan, waardoor zij hun motivatie kwijtraakten. Nu staan zij vaak samen met de jongeren te roken op het Johan Cruijff Court. Hiermee geven ze volgens de geïnterviewde een verkeerd signaal af.

De postmoderne ervaringswereld

‘Omdat we allemaal deel uitmaken van veel instituties (maar nooit allemaal tegelijkertijd), zijn we gewend om van ethische code te switchen zonder ons nadrukkelijk in allerlei bochten te hoeven wringen. Dit is in feite de beschrijving van een postmoderne ervaringswereld. De morele verwarring en de vaak uitgesproken zorgen over ‘waarden en normen’ zijn mede het gevolg van de niet-eenduidigheid van de verschillende gelijktijdig opererende morele codes en morele waarderings van gedragingen en situaties. Een roep om ‘herstel’ van waarden en normen gaat vaak gepaard aan een verlangen naar een overal geldende gezagsmoraal. Kortom: men beoordeelt elkaar vanuit de telkens wisselende morele evaluaties. De ene institutie wordt beoordeeld naar de maatstaven van de andere, maar verkeert men in een andere institutionele sfeer, dan keert men de zaken weer om’.

Bron: WRR (2003, p.201).

Verantwoordelijk zijn versus verantwoordelijkheid nemen

Uit de anekdotes en voorbeelden die de respondenten hebben genoemd kunnen we afleiden dat de huidige manier van werken van de professionals op IJburg lang niet altijd aansluit op de praktijk. De marktmeester vertelt bijvoorbeeld: *‘Het slot van de voetbalkooi (beheerd door het stadsdeel, de scholen en de wijkmeesters) was kapot. Veel mensen keken elkaar aan, maar er gebeurde niks, want de gebiedscoördinator was met vakantie’*. Het gevolg was dat de jongeren een aantal dagen niet op het veld terecht konden. Uiteindelijk zei de marktmeester *‘ik regel ’t wel, geef mij ’t bonnetje maar, dat bewaar ik wel’*. Hoewel hij officieel niet verantwoordelijk was voor de voetbalkooi, was het voor de wijk wel van belang dat hij op dat moment de taak op zich nam om het slot te laten repareren. Hij geeft aan dat veel professionals op IJburg *‘taakgericht werken, in plaats van oplossingsgericht’*.

De rol van de huismeester anno 2009

‘vroeger moest je een schroevendraaier bij je hebben. Nu moet je een goed geheugen hebben’

Bron: interview met één van de huismeesters op IJburg, 2009.

Op het juiste moment op de juiste plek zijn

Een andere constatering is dat de organisaties en instellingen die de partijen aansturen niet altijd even goed lijken in te spelen op de problemen die er spelen. Zo geven de huismeesters zelf aan dat zij maar tot het eind van de middag op IJburg aanwezig zijn, terwijl juist in de avond veel dingen

gebeuren waar zij zich vanuit hun functie als huismeester voor zouden kunnen inzetten, bijvoorbeeld op het gebied van overlast en verloedering. Een andere respondent merkt op dat het volkomen onzinnig is dat de straatcoaches 's ochtends al de wijk in trekken. De meeste jongeren met wie zij te maken hebben komen immers pas tegen het middaguur naar buiten.

Identificeerbaar zijn voor de doelgroep

De geïnterviewde die buiten IJburg onder andere werkzaam is op het project 'Summer School', een project om schoolverzuim tegen te gaan, geeft verder aan dat het bij jongeren nogal nauw luistert: zij zullen vooral iets aannemen van een professional met wie zij zich kunnen identificeren en met iemand die de straatcultuur begrijpt (multicultureel vakmanschap). Het zijn bij voorkeur mensen uit de wijk zelf en mensen met een vergelijkbare etnische achtergrond. *'Dat Fatima (Elatik) de jongeren kwam toespreken was op zich goed. Alleen jammer dat het een vrouw is, dat maakt het weer wat lastiger voor sommigen'*, aldus de respondent. Hij ziet dat jongeren het belangrijk vinden dat zij begrepen worden¹⁷. Er is volgens één van de veiligheidscoördinatoren op IJburg ooit wel een aanzet gedaan om een groep buurtmoeders bij elkaar te roepen, maar dit is nooit van de grond gekomen. Een dergelijk initiatief zou echter wel heel waardevol kunnen zijn, omdat met name Suri-naamse en Antilliaanse jongeren wel gezag van hun moeder accepteren.

Begrip tonen voor de doelgroep

Met betrekking tot de jongeren noemt diezelfde geïnterviewde nog een ander punt, namelijk dat de jongeren nu vooral worden aangesproken op negatieve zaken, zoals het niet naar school gaan en het veroorzaken van overlast. In de aanpak zou volgens hem echter ook aandacht moeten zijn voor hun positieve kanten: wat kunnen zij voor de wijk, hun wijk betekenen? Bepaalde professionals, zoals de wijkagent en de leerplichtambtenaar zijn volgens hem teveel bezig met het uitschrijven van boetes en bekeuringen, waar de jongeren geen stap verder mee komen. Dit heeft wellicht niet direct met competenties te maken, als wel met de manier waarop de organisatie waarvoor zij werken de wijk tracht te verbeteren.

17 Typerend in dit verband is de reactie van een jongere in Amsterdam Zuidoost wanneer de stadsdeelvoorzitter Elvira Sweet de wijk bezoekt naar aanleiding van een moord. Zie het filmpje waarin deze jongen tekeer gaat <http://www.youtube.com/watch?v=tp50QyzP0Fk&feature=related>. Overigens komt diezelfde jongen later tot inkeer en biedt hij haar zijn excuses aan door middel van een 'brassa', zie: <http://www.youtube.com/watch?v=r6YRKYIDBR8&feature=related>.

4 *Het speelveld: actoren en samenwerkingsverbanden op IJburg*

De volgende stap in de ontwikkeling van een veiligheidsarrangement voor IJburg, is het in beeld brengen van alle actoren en samenwerkingsverbanden in de wijk. In dit hoofdstuk brengen we de verschillende partijen in kaart en onderzoeken we hun rol in relatie tot IJburg in het algemeen en tot de drie genoemde OOV-problemen. Aan het eind van het hoofdstuk geven we antwoord op de tweede onderzoeksvraag, te weten ‘Wat zijn de belangrijkste actoren op het gebied van veiligheid en wat is hun mogelijke rol en positie binnen het de samenwerking met alle andere partijen?’ Om deze vraag te kunnen beantwoorden onderscheiden we de volgende deelvragen:

- a. Welke partijen zijn betrokken bij de veiligheid en leefbaarheid op IJburg en welke samenwerkingsverbanden zijn er te onderscheiden?
- b. Welke van deze partijen kunnen worden beschouwd als probleemeigenaar?
- c. Welke van deze partijen is de primaire uitvoerder?
- d. Welke andere relevante partners zijn er te onderscheiden?
- e. Welk van de partijen moet de regie over het betreffende vraagstuk hebben?

In het volgende hoofdstuk gaan we in op de deelvragen b t/m e. Alvorens dat te doen, bekijken we in dit hoofdstuk welke actoren en partijen er allemaal op IJburg actief zijn en welke samenwerkingsverbanden er zijn (deelvraag a). We brengen, met andere woorden, het ‘speelveld’ in beeld.

In de volgende paragrafen besteden we respectievelijk aandacht aan de veelheid aan actoren (4.1), aan het concept ‘Wijk zonder scheidslijnen’ (4.2) en aan de ‘Wijkpartners’ (4.3). We besluiten het hoofdstuk met de belangrijkste conclusies (4.4). Deze gelden als aanloop naar het voorstel voor het veiligheidsarrangement, dat we in hoofdstuk 5 presenteren.

4.1 *Veelheid aan actoren*

IJburg maakt deel uit van het stadsdeel Zeeburg. In bestuurlijk opzicht verschilt de wijk niet van de andere, oudere wijken in het stadsdeel. In de dagelijkse samenwerking tussen allerlei partijen doet IJburg dat wel. Het onderliggende concept ‘Wijk zonder scheidslijnen’ is zelfs uniek voor Amsterdam. Ondanks de relatief jonge bestaansgeschiedenis wordt IJburg gekenmerkt door een veelheid aan actoren.

4.1.1 *Wijkoverstijgende partijen*

Een groot deel van deze actoren bestaat uit vertegenwoordigers van wijkoverstijgende organisaties en instanties: de vier woningcorporaties (Stadgenoot, De Key, De Alliantie en Ymere), de Stichting Aanpak Overlast Amsterdam (de straatcoaches), het Meldpunt Zorg en Overlast, Bureau Jeugdzorg, Civic Zeeburg (onder andere welzijnswerk, jongerenwerk en maatschappelijke dienstverlening), Stichting Streetcornerwork Amsterdam (jeugdhulpverlening), Buurtbemiddeling, Altra (opvoedingsondersteuning), de Brandweer, de Politie en het Openbaar Ministerie.

Het stadsdeel is op verschillende niveaus vertegenwoordigd op IJburg: de gebiedscoördinator houdt zich meer uitvoerend bezig met het stadsdeel en de voorzitter van het dagelijks bestuur draagt de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het stadsdeel. Verder zijn beleidsmakers van alle gemeentelijke diensten, zoals de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, bij IJburg betrokken en houdt de veiligheidscoördinator van het stadsdeel zich bezig met de openbare orde en veiligheid op IJburg.

In het kader van 'Wijk zonder scheidslijnen' zijn de Stichting Amsterdamse Gezondheidscentra, een zorgverzekeraar en een ontwikkelingsmaatschappij bij IJburg betrokken (zie 4.2).

Speelveld

Ten behoeve van het veiligheidsarrangement maken we onderscheid in de verschillende linies op het speelveld, namelijk de doelman, de verdediging, het middenveld en de voorhoede. In tabel 4.1 zijn alle partijen die door de geïnterviewden zijn genoemd ingedeeld op basis van deze vier linies. Het stadsdeel kan worden beschouwd als de coach. Gegeven het feit dat de drie geconstateerde problemen allen OOV-problemen betreffen, lijkt de veiligheidscoördinator daarvoor de aangewezen persoon. De coach stelt de kaders (tactiek) vast, stelt op (huurt in of betreft) gegeven het spelersmateriaal, en is verantwoordelijk voor het systeem (vierjaarlijks afgerekend).

Tabel 4.1: Het speelveld

Linie	Spelers / partijen
Doelman	Partijen die zich bezighouden met sanctionering: Openbaar Ministerie / Justitie
Verdediging	Instellingen die zich bezighouden met opsporing, risico's en handhaving (veiligheid is een primaire doelstelling): Politie Stichting Aanpak Overlast Amsterdam (SAOA; Straatcoaches en gezinsbezoekers) Meldpunt Zorg en Overlast Justitiële Jeugdzorg Stichting Streetcornerwork Amsterdam Buurtbemiddeling Particuliere beveiligers / toezichhouders (o.a. Baumgart Services) Brandweer
Middenveld	Maatschappelijke organisaties (veiligheid is een secundaire doelstelling):

Linie	Spelers / partijen
	Onderwijs*: Basis- en middelbaar Onderwijs, leerplichtambtenaar Bedrijfsleven: ondernemersvereniging, winkeliersvereniging Zorg en Welzijn: Civic Zeeburg (jongerenwerk en buurtbeheer), Stichting Amsterdamse Gezondheidscentra (inclusief schuldhulpverlening), Zorgverzekeraar(s), Stichting Dienstverlening & Zorg IJburg, Marktmeester, HvO Querido, Jellinek, Mentrum, Flying Doctors, GGD, Altra Opvoedingsondersteuning, Spirit Jeugd- en Opvoedhulp, Bureau Jeugdzorg Woningcorporaties: Stadgenoot, De Key, De Alliantie en Ymere Overige actoren: projectbureau IJburg, religieuze instellingen, sportverenigingen, sociaal-culturele instellingen, reinigingsdienst, Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam (OGA), Ingenieursbureau Amsterdam
Voorhoede	De burger c.q. de verbanden tussen burgers: De bewoners op IJburg: huurderscommissies, Verenigingen van Eigenaars en individuele bewoners
* = Buiten IJburg houdt Baumgart Services zich bezig met het schooluitvalproject 'Summer School' en het toeleidingsproject 'Streetwise'. Omdat een dergelijke aanpak voor IJburg ook tot de mogelijkheden behoort en het bedrijf zich reeds bewezen heeft in de beveiliging (zie verdediging), kunnen beide projecten ook worden beschouwd als onderdeel van het middenveld.	

Bron: Boutellier et al. (2004, p.89) en interviews met professionals (2009)

In de tabel zijn alle partijen opgenomen die tijdens de interviews met de professionals zijn genoemd. Justitiële Jeugdzorg is niet genoemd, maar hebben we wel toegevoegd.

4.1.2 Partijen die specifiek op IJburg gericht zijn

Naast de reguliere partijen, kent IJburg ook een aantal specifieke actoren. Ook deze zijn opgenomen in tabel 4.1 Allereerst is dat het projectbureau IJburg. Dit bureau houdt zich bezig met de ontwikkeling van de wijk. Hetzelfde geldt voor het Ontwikkelingsbedrijf van de Gemeente Amsterdam (OGA). Momenteel is dat de tweede fase, het zuidelijke deel van de wijk. Andere 'IJburgse' partijen zijn onder andere onderwijsinstellingen, ondernemers, sociaal-culturele instellingen (onder andere Het Blauwe Huis), religieuze instellingen en sportverenigingen. In het kader van Wijk zonder scheidslijnen is de Stichting Dienstverlening & Zorg IJburg opgericht en is een Marktmeester actief (zie 4.3). Bewoners, tenslotte, zijn ook op verschillende manieren verenigd, onder andere in huurdercommissies en Verenigingen Van Eigenaars (zie figuur 4.1).

Figuur 4.1: bezit van een VVE op IJburg wordt aangegeven met een straattegel.

Foto: Erik van Marissing (2009)

4.1.3 Samenwerkingsverbanden

Het grote aantal partijen en actoren dat op IJburg actief is, vertaalt zich naar een eveneens groot aantal samenwerkingsverbanden, overlegstructuren en afsprakenkaders in de wijk. In de volgende paragrafen gaan we in op een aantal samenwerkingsverbanden dat specifiek voor IJburg is: 'Wijk zonder scheidslijnen', 'De Coalitie' en de 'Wijkpartners'.

4.2 *Wijk zonder scheidslijnen*

Hoewel IJburg pas enkele jaren bewoond is, zijn de ideeën over deze wijk al in de jaren '90 van de vorige eeuw gevormd en uitgewerkt. De rapportage 'IJburg, een wijk zonder scheidslijnen' (Lammers & Reijndorp, 1999) kan worden beschouwd als het basisdocument, waarin een aantal ideeën is uitgewerkt. Het gaat met name om ideeën ten aanzien van de combinatie van wonen, zorg en welzijn. Enkele jaren geleden zijn de oorspronkelijke ideeën opnieuw tegen het licht gehouden en zijn er twee nieuwe documenten verschenen waarin de uitgangspunten zijn opgetekend (Convenant Wijk zonder scheidslijnen 2007; Coalitie Zonder Scheidslijnen, 2009). Aanleiding hiervoor was onder andere dat de aandacht verschoof van wonen, zorg en welzijn naar leefbaarheidsvraagstukken en de daaruit volgende samenwerking tussen de verschillende partners.

4.2.1 *Sociale uitgangspunten*

Het sociale uitgangspunt is het streven naar een zodanige inrichting van 'wonen, woonomgeving en diensten (...) dat daar ook voor mensen die vrijwillig of noodgedwongen de wijk verlaten een kwalitatief goed leven mogelijk is. De oude scheidslijnen tussen wonen, zorg en welzijn worden daarbij vervangen door ruimtelijke en inhoudelijke samenhang. De wijk dient zodanig te worden ontworpen dat bewoners ook bij verslechtering van hun lichamelijke of geestelijke situatie zo lang mogelijk in hun vertrouwde woonomgeving kunnen blijven wonen' (Lammers & Reijndorp 1999, p.5). Het concept wordt omschreven als een 'dubbele strategie': enerzijds gaat het om 'vergroting van de keuzevrijheid van mensen met en zonder een handicap', anderzijds om het 'waarborgen van veiligheid en vertrouwdheid' (p.10). Om die vertrouwdheid te bereiken wordt het principe van 'omgekeerde integratie' gehanteerd. Met betrekking tot voorzieningen betekent dit het toegankelijk maken van specifieke voorzieningen voor alle bewoners, in plaats van 'het toegankelijk maken van algemene voorzieningen voor mensen met een bepaalde handicap' (pp.12-13). Ook op het terrein van wonen en woonomgeving is deze strategie van toepassing: 'ook mensen zonder handicap (...) kunnen gebruik maken van een woning in een extra veilige, groene en intensief beheerde omgeving die voor specifieke groepen wordt geschapen' (p.13).

4.2.2 *Ruimtelijke uitgangspunten*

Ruimtelijk gezien betekent het concept dat er op IJburg een aantal zones zal worden ontwikkeld: enerzijds zullen er 'veilige, intensief beheerde collectieve woonmilieus' worden ontwikkeld. Daar tegenover staan 'meer stedelijke woonmilieus met voorzieningen naast de deur, maar ook meer overlast en anonimiteit' (Lammers & Reijndorp 1999, p.16). Verder wordt in de uitgangsnootie aandacht besteed aan loopafstanden en bereikbaarheid van voorzieningen.

4.2.3 *Bestuurlijke uitgangspunten*

De ambitie om meer keuzevrijheid te bieden, 'vraagt om een andere organisatie, zowel op het niveau van de aanbieders als van de vragers' (Lammers & Reijndorp 1999, p.35). Aan de aanbodzijde betekent dit dat de verschillende partijen veel meer als collectief zouden moeten opereren, terwijl de vraagzijde juist meer op de persoonlijke situatie moet worden afgestemd.

4.2.4 Aandacht voor het thema openbare orde en veiligheid

Veiligheid neemt in het rapport van Lammers & Reijndorp (1999) geen prominente positie in. Het wordt wel een aantal keren genoemd, bijvoorbeeld in relatie tot de stedenbouwkundige structuur (de omgeving moet vooral vertrouwd en intensief beheerd zijn), maar een inhoudelijke paragraaf over veiligheid ontbreekt. In Bijlage 1 van het rapport worden de traditionele diensten gekoppeld aan zogeheten ‘productgroepen’ (het voorzieningenaanbod gegroepeerd per thema en subthema in plaats van per aanbieder¹⁸) en zien we bovendien dat veiligheid niet expliciet wordt benoemd. Enkele diensten die het thema veiligheid raken zijn voorzieningen die worden beschouwd als ‘hulp in het dagelijks leven’, zoals ‘alarmopvolging’ (p.3), onderhoud aan de (semi-) openbare ruimte (p.4) en het aanstellen van een buurtconciërge (p.4). Onder ‘logistiek en IT’ worden onder andere genoemd een IRS-systeem (‘integrated residential service’), inbraakbeveiliging en een alarmerings-systeem (p.4).

4.3 Wijkpartners IJburg

Onlangs is op IJburg het kantoor van de ‘wijkpartners’ officieel geopend (figuur 4.2). Dit gebouw in Blok 19 vormt de uitvalsbasis van de wijkmeesters van de vier woningcorporaties (Stadgenoot, De Key, De Alliantie en Ymere) en doet tevens enkele dagen per week dienst als kantoor van de gebiedscoördinator van het stadsdeel Zeeburg.

Figuur 4.2: kantoor van de Wijkpartners aan de Erich Salomonstraat

Foto: Erik van Marissing (2009)

18 De volgende productgroepen worden onderscheiden: zorg om de gezondheid, hulp in het dagelijks leven, logistiek en IT/Interface en servicing (info, advies, bemiddeling).

Huurders kunnen hier terecht om meldingen door te geven en bewoners kunnen er met de gebiedscoördinator spreken. Het gebouw vervult tevens een functie als ontmoetingsplek om ervaringen met andere professionals uit te wisselen, bijvoorbeeld met de buurtregisseurs die hier ook regelmatig binnenlopen.

4.4 *Conclusie*

In dit hoofdstuk hebben we laten zien dat op IJburg een groot aantal organisaties en instellingen actief is, naast de reguliere partners die in elke Amsterdamse wijk zijn te vinden. Samen dragen zij zorg voor het welzijn, de leefbaarheid en de veiligheid van de bewoners. Uit gesprekken met de vertegenwoordigers van deze diverse partijen kunnen we afleiden dat het, hoewel het op zich positief te noemen is dat er zoveel organisaties en instellingen op IJburg actief zijn, lastig is om altijd optimaal samen te werken. Hier en daar vallen wel eens steken.

Karakteristiek is dat drie van de vier huismeesters op IJburg geen formele functieomschrijving hebben, waarin hun takenpakket is aangegeven. In grote lijnen is wel duidelijk wat zij doen, maar de grenzen van hun werkzaamheden zijn vaag.

4.4.1 *Grijze gebieden*

Op een hoger schaalniveau hebben we verder geconstateerd dat er in de aanpak nog wel eens grijze gebieden zijn. Een voorbeeld is de parkeerproblematiek. Omdat het parkeren in de daarvoor bestemde ondergrondse parkeergarages vrij kostbaar is, parkeren mensen aan de straat (op de bezoekersplekken) en blijven de bewonersplaatsen leeg. Hierdoor neemt de parkeerdruk op straat toe en gaan mensen op de groenstroken parkeren die daar uiteraard niet voor bedoeld zijn. Volgens één van de wijkmeesters betreft het hier ‘een hiaat in de wetgeving’. In het RVV (reglement verkeersregels en verkeerstekens) worden groenstroken niet apart genoemd, waardoor het handhaven niet mogelijk is. *‘Het is best wel frustrerend om er niet tegen te kunnen optreden’.*

Een ander voorbeeld is de eerder genoemde problematiek van grote, overlastgevende gezinnen. Deze is mede ontstaan doordat er bij aanvang geen dossieroverdracht heeft plaatsgevonden (zie paragraaf 3.2.2). Hierdoor wisten de corporaties niet wie er precies wie er in hun woningen kwamen te wonen en konden er in de blokken met grote woningen veel grote, overlastgevende gezinnen komen wonen.

En zo zijn er nog tal van voorbeelden van grijze gebieden, die in meer of mindere mate met de openbare orde en veiligheid op IJburg te maken hebben. Ze zijn veelal terug te voeren op gebrekkelijke communicatie tussen de professionele partners en op het hanteren van verschillende werkelijkheden. IJburg verschilt daarmee overigens niet van andere wijken (zie bijvoorbeeld Van Marissing, 2008), maar het is desondanks opvallend te noemen. Het vooraf gehanteerde uitgangspunt Wijk zonder scheidslijnen heeft immers hoge verwachtingen met zich meegebracht. Het is daarom typerend te noemen dat dergelijke problemen niet al bij aanvang zijn voorzien en dat er op sommige problemen (nog) geen adequaat antwoord is geformuleerd.

4.4.2 Meer en minder vanzelfsprekende partners

Uit de gespreksverslagen valt op dat de meeste geïnterviewden vaak dezelfde partijen noemen als samenwerkingspartners: de politie, de woningcorporaties, de hulpverleningsinstanties en de zorg- en welzijnsinstellingen. Vrijwel geen van de geïnterviewde professionals heeft de onderwijsinstellingen genoemd als (mogelijke) samenwerkingspartner op IJburg. Ook particuliere organisaties buiten het gebruikelijke netwerk, zoals Baumgart Services worden niet genoemd. Voor de toekomstige samenwerking en met name het aanpakken van de drie OOV-problemen is het van groot belang dat alle partijen tot het speelveld toetreden en dat het concept van Wijk zonder scheidslijnen ook op dit punt verder wordt uitgewerkt. Eerder haalden we de marktmeester aan, die zei dat iedereen moet doen waar hij/zij goed in is. Maar wanneer partijen niet van elkaars bestaan afweten, kunnen zij ook niet weten dat een ander een probleem mogelijk beter kan aanpakken dan hij/zijzelf.

4.4.3 Onduidelijkheid voor bewoners

De relatief korte bestaansgeschiedenis, maar ook de architectonische vormgeving en de snelle groei van de wijk dragen volgens de respondenten bij aan onduidelijkheid over taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden bij de professionele partijen die op IJburg werkzaam zijn. Behalve grijze gebieden in de professionele aanpak (4.5.1) heeft dit ook tot gevolg dat bewoners en ondernemers soms niet goed weten waar ze aan toe zijn: bij wie moet ik een melding doorgeven? Wat gebeurt er met mijn klacht? Et cetera. De bekendheid en zichtbaarheid is daarmee een belangrijk punt in de verdere aanpak van de drie OOV-problemen, want zonder de ogen en oren van de wijk, de ervaringsdeskundigen, kunnen de professionals vaak ook niet veel doen. Het meest duidelijk wordt dat zichtbaar in het optreden van de politie (die alleen mag optreden bij een melding of een aangifte), maar in mindere mate geldt dit ook voor bijvoorbeeld de wijkmeesters, de leerplicht-ambtenaar

5 *Een veiligheidsarrangement voor IJburg*

In dit hoofdstuk zetten we de laatste stap in de ontwikkeling van het veiligheidsarrangement voor IJburg. Voor elk van de drie OOV-problemen (jongerenoverlast, Asociale, overlast veroorzakende gezinnen en criminele jongeren) brengen we in beeld wie de probleemeigenaar is, wie de primaire uitvoerder is, bij wie de regie zou moeten liggen en wat de relevante partners zijn. Vervolgens werken we dit uit in een opzet voor een werkbijeenkomst met alle betrokken partijen (5.2). We besluiten het hoofdstuk met een aantal conclusies en aanbevelingen (5.3).

5.1 *Drie OOV-problemen: jongerenoverlast, grote, overlastgevende gezinnen en de opkomst van criminele jongeren*

In deze paragraaf gaan we operationeel in op de drie OOV-problemen. We doen dat aan de hand van de nog openstaande onderzoeksvragen: 2b) *welke van deze partijen kunnen worden beschouwd als probleemeigenaar?*; 2c) *welke van deze partijen is de primaire uitvoerder?*; 2d) *welke andere relevante partners zijn er te onderscheiden?*; en 2e) *welk van de partijen moet de regie over het betreffende vraagstuk hebben?* Tot slot beantwoorden we de derde onderzoeksvraag: *hoe kunnen de verschillende rollen en posities bijeen worden gebracht in een veiligheidsarrangement?* Deze vraag mondt uiteindelijk uit in de vraag die het stadsdeel en de professionals zichzelf zullen moeten gaan stellen: *‘wat gaan we er met z’n allen aan doen om de drie genoemde OOV-problemen oplossen?’*

Om deze vragen te beantwoorden gaan we terug naar de vergelijking met het voetbalveld. Wanneer we het hebben over probleemeigenaarschap stellen we de vraag: bij welke linie ligt de bal c.q. het probleem? En vervolgens bekijken we bij welke specifieke speler de bal ligt (de primaire uitvoerder). Andere relevante partners kunnen zowel spelers in dezelfde linie als in de aangrenzende linies zijn. Tot slot komt per probleem het regievraagstuk aan de orde. Daarbij gaat het zowel om de trainer / coach voor de tactiek c.q. het beleidskader als om de aanvoerder voor de operationele sturing (wie is de aanvoerder?).

Wellicht ten overvloede: een veiligheidsarrangement vertrekt nadrukkelijk vanuit de diagnose van het probleem. Niet het aanbod, niet de vraag maar de overeenstemming over het probleem is leidend voor de aanpak. Dit kan consequenties hebben voor de deelnemende organisaties. Zij dienen hun werkwijze immers af te stemmen op de problemdiagnose. De ervaring leert dat organisaties daar niet altijd voldoende voor zijn ingericht. Het is van groot belang dat de organisatori-

sche knelpunten in de uitvoering worden besproken, om te voorkomen dat goede voornemens in de praktijk sneuvelen.

5.1.1 Jongerenoverlast

Het probleem van overlast door rondhangende jongeren is voor veel bewoners evident. Jongeren hangen rond op straat, maken (al dan niet bedoeld) lawaai en geven voorbijgangers en omwonenden een onveilig gevoel. De overlast manifesteert zich het meest op een aantal 'hot spots', zoals het Sem Presserhof en het Johan Cruijff Court. Buiten het feit dat zij overlast veroorzaken geven zij het verkeerde voorbeeld aan de jeugd en vormen zij een kweekvijver voor criminele activiteiten. Toch is er nog geen sprake van een consensus over de mate van het probleem en de urgentie van het aanpakken ervan.

Diagnose

Op een beperkt aantal plekken (met name het Sem Presserhof) is sprake van een serieus overlastprobleem, dat wordt veroorzaakt door de fysieke kwaliteit, een groeiende groep jongeren en de afwezigheid van een strafrechtelijke grond om het probleem repressief aan te pakken.

Er is een aantal redenen waarom het probleem van jongerenoverlast middels een veiligheidsarrangement zou moeten worden aangepakt. Ten eerste is gebleken dat de huidige inspanningen van diverse partijen niet hebben geleid tot een afname van de overlast. Dit kunnen we afleiden uit de cijfers, maar ook het gevoel van bewoners, zoals dat wordt verwoord op weblog en in de media. Voor een deel heeft dit te maken met de manier waarop het probleem wordt aangepakt: straatcoaches zijn bijvoorbeeld op de verkeerde momenten in de wijk en jongeren worden alleen op een negatieve manier aangesproken.

Ten tweede komt het probleem ook voort uit een gebrek aan consensus: het probleem van jongerenoverlast wordt door elke partij anders ingevuld: de één beschouwt het als een enorm probleem, de ander vindt dat er weinig aan de hand is.

Ten derde geeft de demografische ontwikkeling van de wijk reden om aan te nemen dat dit probleem in de toekomst kan verergeren. Er zullen nog meer jongeren bijkomen en bij uitblijven van voldoende voorzieningen en begeleiding is de kans aanwezig dat er meer overlast door jongeren zal worden ervaren.

Tot slot biedt het relatief grote aandeel vroegtijdige schoolverlaters aanleiding om de jongerenproblematiek zeer serieus te nemen. Er bestaat een kans op een ontwikkeling 'van kwaad tot erger'. Hier zullen we nog op terugkomen bij het derde kernprobleem (criminele jongeren).

Relevante partijen in beeld

Welke partijen moeten zich gaan inzetten om de jongerenoverlast terug te dringen? We zijn van mening dat het hier om een vooruitgeschoven verdediger gaat. Bij jongerenoverlast constateren we namelijk dat het voornamelijk gaat om partijen die zich bezig houden met risico's en handhaving (de verdediging), maar dat het gedeeltelijk ook gaat om partijen die veiligheid slechts als secundaire doelstelling hebben. De partijen die veiligheid als primaire doelstelling hebben, zijn de politie, het streetcornerwork, de straatcoaches en de ketenunit (zie donkergrijze spelers in tabel 5.1).

Een belangrijke rol is tevens weggelegd voor particuliere bedrijven zoals Baumgart Services, omdat deze tot de kern van de jongeren weten door te dringen en de verbanden leggen met het middenveld, waardoor zij vaak worden ingehuurd. Een deel van de aanvallen wordt door het middenveld afgeslagen (lichtgrijs), dat in verdedigend opzicht een preventieve rol vervult. Het gaat vooral om de woningcorporaties, maar ook om onderwijsinstellingen en de leerplichtambtenaar. De nadruk ligt bij de jongerenoverlast echter op de verdediging.

Tabel 5.1: Het speelveld behorend bij jongerenoverlast: de vooruitgeschoven verdediger

Linie	Spelers / partijen
Doelman	-
Verdediging	Politie streetcornerwork straatcoaches ketenunit Particuliere bedrijven
Middenveld	corporaties, onderwijsinstellingen en de leerplichtambtenaar
Voorhoede	Volwassenen (buurtmoeders en -vaders)

Bron: Boutellier et al. (2004, p.89)

Het stadsdeel vervult de rol van de coach in de vorm van de veiligheidscoördinator.

Wat moet er gebeuren en wat is er nodig?

Ten aanzien van de jeugdoverlast, gegeven bovenstaande onderzoeksbevindingen, dienen vier zaken te gebeuren:

1. Het vaststellen van een gedeelde problemdiagnose: het is absoluut noodzakelijk dat er overeenstemming bestaat over de mate waarin sprake is van een probleem en over de urgentie om er wat aan te doen. De huidige aanpakken van de afzonderlijke partijen worden daar uiteraard ook bij betrokken.
2. Er dienen afspraken te worden gemaakt over de aard van de interventies. Op basis van het onderzoek gaat het dan om de volgende mogelijkheden: meer toezicht; toezicht op tijden die ertoe doen; toezicht door vaste gezichten; betere voorzieningen op basis van de vraag van jongeren; rekruteren van ouders / volwassenen uit de betreffende groepen (buurtmoeders en -vaders).
3. Het vaststellen van een opschalingprotocol¹⁹: wanneer komt welke partij in actie in de volgorde van streetcornerwork, SAOA, politie, Justitie.
4. Daarnaast moet er een gespreksstrategie worden vastgesteld waarbij de jongeren op een positieve manier worden betrokken bij de buurt. Deze strategie zou moeten toewerken naar een goed voorbereid gesprek met de stadsdeelvoorzitter en/of portefeuillehouder en zou moeten resulteren in concrete afspraken.

¹⁹ Tijdens de voorbereiding van de werkbijeenkomst over het OOV-probleem 'jongerenoverlast' bleek dat SAOA al over een uitgebreid opschalingsprotocol jeugdoverlast beschikt. Het derde punt is daarmee komen te vervallen.

Hoe gaan de partijen dat doen?

Op basis van het onderzoek, het arrangement en de werkconferentie wordt het kader opgesteld met de afspraken tussen de partijen. In dit kader is een procedure opgenomen voor het geval zaken niet volgens afspraak verlopen. Partijen verplichten zich tot een tweemaandelijks overleg in 2010. Het stadsdeel zit dit overleg voor en voert het secretariaat. Na 2010 wordt de frequentie vastgesteld naar bevind van zaken.

5.1.2 Concentratie van asociale, overlastgevende gezinnen

Het tweede OOV-probleem dat nadrukkelijk wordt benoemd door de geïnterviewde professionals is de problematiek van een concentratie van asociale, overlast veroorzakende gezinnen. Voor een deel gaat het hier om multi-problem gezinnen (MPG). Ondanks de inzet van tal van partijen, zoals het Meldpunt Zorg en Overlast en de woningcorporaties is er onvoldoende grip op deze gezinnen en wordt er nog steeds overlast van hen ondervonden door andere buurtbewoners. Het gaat dan om geluidsoverlast, vervuiling, huiselijk geweld en bedreiging en intimidatie van andere buurtbewoners.

Diagnose

Om diverse redenen wonen probleemgezinnen op IJburg, die veel overlast veroorzaken voor de omgeving. Daarbij is onvoldoende aan dossieroverdracht gedaan en is hier en daar een concentratie van asociale, overlastgevende gezinnen (deels MPG-gezinnen) ontstaan.

Aandacht voor de problematiek rond asociale, overlastgevende gezinnen is nodig omdat bewoners er last van ondervinden en omdat dit bijdraagt aan een onveilig gevoel, een onprettige woonsituatie op IJburg en een negatief imago van de wijk. Het probleem van de concentratie van gezinnen die onder de MPG-aanpak vallen in bepaalde blokken zal in de toekomst in principe niet meer voorkomen, omdat de corporaties en het stadsdeel afspraken hebben gemaakt over dossieroverdracht. De aandacht zal dus vooral moeten uitgaan naar de huidige gezinnen die onder de MPG-aanpak vallen en naar asociale, overlastgevende gezinnen die buiten de aanpak vallen, waarbij moet worden ingezet op een betere samenwerking en een goed contact met de omwonenden.

Relevante partijen in beeld

Het te ontwikkelen arrangement voor asociale, overlastgevende gezinnen zit meer in het middenveld, met een beetje ondersteuning vanuit de verdediging. We kunnen spreken van een meeverdedigende middenvelder (zie tabel 5.2).

Tabel 5.2: Het speelveld behorend bij asociale, overlastgevende gezinnen: de meeverdedigende middenvelder

Linie	Spelers / partijen
Doelman	-
Verdediging	Politie streetcornerwork straatcoaches Bureau Jeugdzorg Particuliere bedrijven
Middenveld	Woningcorporaties (wijkmeesters)

Linie	Spelers / partijen
Middenveld (vervolg)	gemeentereiniging huisartsen leerkrachten
Voorhoede	zorg- en welzijnsinstellingen hulpverleningsinstanties omwonenden

Bron: Boutellier et al. (2004, p.89)

Anders dan bij overlast van jongeren vraagt de aanpak van asociale, overlastgevende gezinnen in eerste instantie veel meer aandacht van de partijen die signaleren dan partijen die zich bezighouden met repressie en risico's. Veel problemen spelen zich immers af achter de voordeur en zijn onzichtbaar voor de buitenwereld. Omdat bewoners die overlast ervaren niet altijd melding (durven te) maken, weten de professionals ook niet altijd dat er iets aan de hand is.

Wat moet er gebeuren en wat is er nodig?

Ten aanzien van asociale, overlastgevende gezinnen moeten, gegeven bovenstaande onderzoeksbevindingen, vier zaken gebeuren:

1. Er dient één overzicht te komen van alle betrokken gezinnen, dat beschikbaar wordt gesteld aan alle relevante partijen.
2. De betrokken partijen stemmen ervaringen en problemen af in een halfjaarlijks overleg.
3. De hulpverleningsinstanties zeggen toe op dit overleg een voortgangsverslag te presenteren.
4. Er worden afspraken gemaakt voor een vast contact met omwonenden ten einde goed zicht te houden op ontwikkeling van de klachten.

Hoe gaan de partijen dat doen?

Het stadsdeel zorgt voor een basisdocument waarin bovenstaande (en/of andere) afspraken staan uitgeschreven. De betrokken partijen committeren zich via handtekeningen aan het basisdocument met afspraken (convenant).

5.1.3 Criminele jongeren

Het potentieel meeste bedreigende probleem op IJburg is het ontstaan van criminele jongeren. Om te voorkomen dat IJburg 'een tweede Bijlmermeer' zal worden moet nu worden ingegrepen. Liever vandaag dan morgen!

Diagnose

Relatief onzichtbaar lijkt zich een serieus criminaliteitsprobleem te ontwikkelen. Het gaat dan met name om drugshandel, (gewelddadige) diefstal en prostitutie. Vanwege de onzichtbaarheid is er weinig aandacht voor dit probleem van professionals.

Anders dan bij de andere twee OOV-problemen is hier niet het gevoel van onveiligheid van bewoners en ondernemers of het ervaren van overlast een reden om in te grijpen. De toekomst van IJburg is dat wel. De criminaliteit is nu nog beheersbaar en overzichtelijk, maar wanneer niet tijdig (snel)

wordt ingegrepen kan het snel te laat zijn. Uit de relatief grote aantallen vroegtijdige schoolverlaters leiden we af dat dit potentieel een groot probleem zou kunnen worden.

De moeilijkheid zit 'm hier in de aanpak: aan de ene kant is een harde aanpak nodig, maar tegelijkertijd zou dit voor een hoop (extra) onrust in de wijk kunnen zorgen, aangezien de meeste bewoners en ondernemers geen weet hebben van dit probleem. Toch is de enige oplossing die wij voorstellen gelegen in een harde aanpak, waarbij de partijen die zich primair met veiligheid bezighouden nauw samenwerken en de gelederen sluiten. Alleen door er bovenop te zitten en continu een vinger aan de pols te hebben, kan worden voorkomen dat er op IJburg een criminele vrijstaat ontstaat, waar de professionals geen grip op hebben.

Relevante partijen in beeld

Bij de aanpak van criminele jongeren heeft vooral de verdediging een belangrijke rol. Maar deze dient zich gesteund te weten door een betrouwbare doelverdediger in de vorm van Justitie. De criminele jongeren moeten immers ook worden opgespoord en vervolgens moet er sanctionering plaatsvinden. Dit kan echter niet zonder aanpak in de preventieve sfeer, dat wil zeggen in het bieden van voldoende perspectieven op de arbeidsmarkt en het zorgen voor voldoende voorzieningen. Instanties als de particuliere bedrijven, de straatcoaches en Bureau Jeugdzorg spelen daarbij een belangrijke rol. Bovendien leggen zij de verbinding met het middenveld (de scholen, sportverenigingen en sociaal-culturele instellingen). In termen van het speelveld is er dus behoefte aan een centrale verdediger: een speler die tussen de laatste linie en de doelman opereert (zie tabel 5.3).

Tabel 5.3: Het speelveld behorend bij de opkomst van criminele jongeren: de centrale verdediger

Linie	Spelers / partijen
Doelman	Justitie
Verdediging	Politie streetcornerwork straatcoaches Bureau Jeugdzorg Particuliere bedrijven
Middenveld	Onderwijsinstellingen
Voorhoede	-

Bron: Boutellier et al. (2004, p.89)

Wat moet er gebeuren en wat is er nodig?

Voor de aanpak van criminele jongeren zijn, gegeven de bevindingen van het onderzoek, drie zaken nodig:

1. Versterking van het probleembewustzijn bij de politie en het stadsdeel. Het probleem is in het onderzoek slechts terloops naar voren gekomen, waarbij de informatie voornamelijk uit andere bronnen is gekomen.
2. Het concreet in kaart brengen van deze criminele jongeren in samenwerking met de ketenunit, waarbij per casus een interventievoorstel moet worden ontwikkeld.

3. Een offensief op schooluitval, die op IJburg als belangrijkste criminogene factor kan worden gezien.

Hoe gaan de partijen dat doen?

Het stadsdeel organiseert een overleg criminele jongeren waarin afspraken worden gemaakt over 1 en 2. Daarnaast wordt met onderwijspartijen een plan opgesteld om extra te intensiveren op het bestrijden van schooluitval.

5.2 Werkbijeenkomst

Om tot het veiligheidsarrangement te komen organiseert het stadsdeel een werkbijeenkomst²⁰, waarbij zowel de beslissers (de managers en directeuren) als de uitvoerders (de ‘mensen uit de wijk’) aanwezig zijn. Het arrangement kan alleen worden vastgesteld bij aanwezigheid van vertegenwoordigers met beslissingsbevoegdheid. Omdat het drie verschillende OOV-problemen betreft stellen we voor niet één, maar drie veiligheidsarrangementen op te stellen.

5.2.1 Doel van de werkbijeenkomst

Op de werkbijeenkomst worden de diagnose en de voorstellen voor een aanpak besproken (ervan uitgaande dat de deelnemers ook kennis hebben genomen van de rest van het rapport!). Daarbij worden nadrukkelijk de rollen vastgesteld alsmede wie de primaire uitvoerder is en wie zich nog meer verbindt aan de te maken afspraken. Wat doen de partijen in de wijk, waarom doen ze dat, met wie? Wie heeft de regie? Is het hele veld bezet? Wat is de aard van de samenwerking (‘backing’ en ‘coaching’)? Welke functies zijn vertegenwoordigd? Hebben zij gezamenlijke/gedeelde doelstellingen (richting in de visie)? Wat is kortom hun positie in het speelveld en welke rol kunnen/willen zij vervullen binnen het arrangement? Wie is aan zet en met welke interventies (problemen voorin houden of brengen)? Op deze en andere vragen zullen we tijdens de werkbijeenkomst antwoord verkrijgen.

5.2.2 Opzet van de werkbijeenkomst

De bijeenkomst zal een hele dag duren en tussen opening en afsluiting worden ingevuld door drie workshops, gekoppeld aan de drie kernproblemen (zie tabel 5.4). Aan het eind van de dag gaan het Verwey-Jonker Instituut, de opdrachtgever (stadsdeelvoorzitter en veiligheidscoördinator(en)) om de tafel zitten om de vervolgstappen vast te leggen en uit te werken. Genoemde partijen zullen alles in het werk stellen om deze uitwerking snel te realiseren, want ‘*de zomer staat voor de deur*’ en het veiligheidsarrangement is nu juist ontwikkeld ‘*om te voorkomen dat er eenzelfde situatie ontstaat als een jaar geleden*’, aldus één van de veiligheidscoördinatoren.

20 De drie werkbijeenkomsten hebben inmiddels plaatsgevonden en geresulteerd in de drie beoogde arrangementen. De verslagen van deze bijeenkomsten alsmede de arrangementen zelf zijn niet openbaar en derhalve niet opgenomen in dit rapport

5.2.3 Voorwaarden

1. De werkbijeenkomst vindt plaats op uitnodiging van de stadsdeelvoorzitter Fatima Elatik. Zij opent de dag en sluit af.
2. Het stadsdeel zorgt ervoor dat de beoogde afvaardigingen van de genoemde spelers aanwezig zijn en is verantwoordelijk voor de verdere organisatie van de dag.
3. Het Verwey-Jonker Instituut is verantwoordelijk voor het proces en de inhoud van de dag; de algemeen directeur en leerstoelhouder Veiligheid & burgerschap, prof. dr. Hans Boutellier zal de dag voorzitten.

Tabel 5.4: Opzet voor de bijeenkomst met professionals

Onderdeel	Wie aanwezig?
Opening	Verwey-Jonker Instituut Stadsdeelvoorzitter Veiligheidscoördinator(en) Partijen die de hele dag aanwezig zijn, o.a. de politie
Probleem 1*	Verwey-Jonker Instituut Veiligheidscoördinator(en) Relevante partijen (zie tabel 5.1)
Probleem 2	Verwey-Jonker Instituut Veiligheidscoördinator(en) Relevante partijen (zie tabel 5.2)
Probleem 3	Verwey-Jonker Instituut Veiligheidscoördinator(en) Relevante partijen (zie tabel 5.3)
Afsluiting	Verwey-Jonker Instituut Stadsdeelvoorzitter Veiligheidscoördinator(en) Partijen die de hele dag aanwezig zijn, o.a. de politie
Vervolgafspraken	Verwey-Jonker Instituut Stadsdeelvoorzitter Veiligheidscoördinator(en)

* = De volgorde van de drie problemen is nog niet vastgesteld

5.3 Tot slot

Aan het eind van deze rapportage willen we nogmaals benadrukken dat er, ondanks relativering van bewoners, maar ook van een aantal professionals, wel degelijk van alles speelt in de jonge Amsterdamse stadswijk IJburg. We hebben laten zien dat de problematiek, uitgesplitst naar jongeren-

verlast, asociale, overlast veroorzakende gezinnen en de opkomst van criminele jongeren, nu nog relatief overzichtelijk en beheersbaar is. Er moet echter wel snel actie worden ondernomen om te voorkomen dat de wijk afglijdt en de professionele organisaties en instanties geen grip meer op de problemen hebben. Het is absoluut noodzakelijk om ervoor te zorgen dat er geen gaten (meer) vallen in de aanpak. We moeten voorkomen dat bepaalde problemen ontkend of onderschat worden of over het hoofd worden gezien. Ook moeten we voorkomen dat er 'grijze gebieden' ontstaan (zowel letterlijk als figuurlijk), waar geen van de actoren zich verantwoordelijk voor voelt. Niet het aanbod, niet de vraag maar de overeenstemming over het probleem is daarom leidend voor de aanpak.

Het veiligheidsarrangement heeft dus alleen kans van slagen wanneer alle partijen zich aan deze boodschap conformeren. Belangrijk daarbij is het besef dat het arrangement een nadrukkelijk beroep doet op de bestuurlijke slagkracht van de managers en directeurs en op de ervaring en competenties van de huidige en toekomstige uitvoerende professionals in de wijk. Tot slot moet het arrangement stevig verankerd worden in de bestuurlijke structuur en is de samenwerking gebaat bij een strakke regie, die door het stadsdeel zal worden gevoerd.

Literatuur

- Baart, C. (2009). *Veel baksteen en groot nijlpaard*. In: Trouw, 14 februari 2009.
- Beusekamp, W. (2008). *Je hoort iedere stap van de bovenburen*. In: de Volkskrant, 29 december 2008.
- Blokland-Potters, T.V. (1998). *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: Kok Agora.
- Bodd, J. & J. Hofman (1999). *Thuis in de buurt. Leefbaarheid en de behoefteloopbaan van bewoners*. Eindhoven: Fontys Hogeschool (Sociaal Werk).
- Bosman, F. & A. Pen (2009). *Burger en hangjeugd IJburg gaan barbecueën*. In: Het Parool, 26 juni 2009.
- Boutellier, H. (2005). *Meer dan veilig; bestuur, bescherming en burgerschap*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers
- Boutellier, H., Rijkschroeff, R. & M. Steketee (2004). *Van achteruit naar voren. Evaluatie beleid Jeugd & Veiligheid in Amsterdam 1999-2004*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Boutellier, H., Wonderen, R. van, Tan, S., Groot, I. de & S. Nieborg (2007). *Sociaal vertrouwen in Oud-Zuid. Literatuurverkenning en ontwikkeling van een meetinstrument*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Boutellier, J.C.J., Scholte, R.D. & M. Heijnen (2008a). *Criminogeniteitsbeeld Amsterdam 2008*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, *Dynamics of Governance, Veiligheid & Burgerschap* / Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.
- Boutellier, J.C.J., Scholte, R.D. & M. Heijnen (2008b). *De ontwikkeling van een criminogeniteitsmonitor voor Amsterdam*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, *Dynamics of Governance, Veiligheid & Burgerschap* / Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.
- Bureau P/A (zonder jaartal). *Wonen zonder scheidslijnen. Een handleiding voor het bouwen van doel- en aandachtsgroepen*. Amsterdam: Bureau P/A.
- CBS (2009). *Integrale Veiligheidsmonitor 2008. Landelijke rapportage*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS Statline (2009). *Kerncijfers wijken en buurten 2003-2008*. Beschikbaar op het World Wide Web: <http://statline.cbs.nl>.

Coalitie Zonder Scheidslijnen (2009). *Gespreksverslag Coalitiepartijen*. Amsterdam: Coalitie Zonder Scheidslijnen.

Dautzenberg, M. & R. Nijenhuis (2009). *Wie zet de eerste stap? IJburg als 'wijk zonder scheidslijnen' voor bewoners met een beperking* (concept). Amsterdam: DSP-Groep.

Dienst Onderzoek en Statistiek (2009). *Buurten in cijfers 2009*. Beschikbaar op het World Wide Web: <http://www.os.amsterdam.nl>.

Fortuin, K. & E. van Marissing (2009). *Results Based Accountability: There is more to it than the right tools*. In: Journal of Social Intervention: Theory and Practice 18 (3), pp.81-97.

Gemeente Amsterdam (2006a). *Iedere Zeeburger telt. Programma-akkoord stadsdeel Zeeburg 2006-2010*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Zeeburg (PvdA, VVD, GroenLinks).

Gemeente Amsterdam (2006b). *Jeugd- en Veiligheidsplan 2006-2010. Stadsdeel Amsterdam Noord en Stadsdeel Zeeburg*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Amsterdam Noord/Stadsdeel Zeeburg.

Gemeente Amsterdam (2008a). *Handleiding meldingen jeugdoverlast. Meldpunt Zorg & Overlast stadsdeel Zeeburg*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Zeeburg (conceptversie 2 september 2008).

Gemeente Amsterdam (2008b). *Monitor IJburg 2008. IJburgers over de inrichting van IJburg*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.

Gemeente Amsterdam (2009a). *Aan bewoners Sem Presserhof, jongeren en ouders. Overzicht maatregelen ter preventie en bestrijding jeugdoverlast*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Zeeburg.

Gemeente Amsterdam (2009b). *Samenwerking in het kader van Jeugd & Veiligheid in stadsdeel Zeeburg*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Zeeburg.

Gemeente Amsterdam (2009c). *Verslag bewonersavond IJburg. 'Samen de schouders eronder'*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Zeeburg.

IJburg, wijk zonder scheidslijnen (2007). *Convenant coalitie zonder scheidslijnen*. Amsterdam: IJburg, wijk zonder scheidslijnen.

Kreling, T. (2008). *De pioniers zijn de werkelijkheid tegengekomen*. In: Trouw, 22 augustus 2008.

Lamers, B. & A. Reijndorp (1999). *IJburg, een wijk zonder scheidslijnen. Nieuw land, nieuwe structuren van wonen, zorg en welzijn*. Amsterdam: Bestuurlijk Tripartite Overleg Zorg (BTOZ).

Lupi, T. (2009). *Buiten wonen in de stad. De place making van IJburg*. Amsterdam: Aksant.

Marissing, E. van (2008). *Buurten bij beleidsmakers. Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-naoorlogse stadswijken in Nederland*. Utrecht: Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.

Marktmeester IJburg (2007). *Werkprogramma Marktmeester 2007-2008. IJburg, wijk zonder scheidslijnen*. Amsterdam: Marktmeester IJburg.

Marktmeester IJburg (2009). *Presentatie 'Coalitie zonder scheidslijnen'* op IJburg. Presentatie, gehouden op 14 september 2009.

SBS 6 / Hart van Nederland (2009). *Mysterieuze inbraakgolf Amsterdam*. Beschikbaar op het World wide web: [http://www.hartvannederland.nl/nederland/noord-holland/2009/mysterieuze inbraak-golf amsterdam](http://www.hartvannederland.nl/nederland/noord-holland/2009/mysterieuze-inbraakgolf-amsterdam).

Seevinck, H. (2009). *Buren zijn niet vanzelfsprekend vrienden, ook niet op IJburg. Opzet gemengd wonen is mislukt*. In: RePublic 37, 18 september 2009, pp.16-19.

Sikkens, E. (2009). *IJburg: multi-probleemgezinnen en overlast in kaart*. Utrecht: Universiteit Utrecht (masterthesis).

SP Rood Amsterdam (2008). *Hangjongeren op IJburg?* Beschikbaar op het World Wide Web: http://rood.amsterdam.sp.nl/bericht/27295/080722-hangjongeren_op_ijburg.html.

Wonderen, R. van (2009a). *Veilige wijk Emmen Angelslo. Terugkoppeling scanresultaten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut (interne rapportage).

Wonderen, R. van (2009b). *Veilige wijk Holendrecht West. Terugkoppeling scanresultaten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut (interne rapportage).

WRR (2003), *Waarden, normen en de last van gedrag*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bijlage:

Overzicht van geïnterviewde professionals en overige betrokkenen

Tabel 1: Overzicht van geïnterviewde professionals

	Naam	Functie en werkgever
1	Baumgart, Maud	Baumgart Services
2	Bolle, Jette	Beleidsmedewerker WMO, stadsdeel Zeeburg
3	Degenhart, Gerda	Gebiedscoördinator IJburg, stadsdeel Zeeburg
4	Duricic, Djordje	SAOA
5	Elatik, Fatima	Voorzitter dagelijks bestuur, stadsdeel Zeeburg
6	Eudoxie, Jennifer	Strateeg Maatschappelijke Ontplooiing, stadsdeel Zeeburg
7	Gelens, Simon	Buurtregisseur IJburg, politie Amsterdam Noord, District 2
8	Hart, Marcia van der	Winkelstraatmanager, stadsdeel Zeeburg*
9	Hohensteijn, Anita	Veiligheidscoördinator, stadsdeel Zeeburg
10	Looije, Petra	Meldpunt Zorg en Overlast
11	Makbouli, Jacqueline	Veiligheidscoördinator, stadsdeel Zeeburg
12	Maurik, Peter van	Wijkbeheerder IJburg, De Alliantie
13	Ottenvanger, Gaby	Meldpunt Zorg en Overlast
14	Reeds, Rick	Voorzitter winkeliersvereniging IJburg
15	Spigt, Stef	Marktmeester IJburg**
16	Stein, Anne	Projectleider jeugd en veiligheid, stadsdeel Zeeburg
17	Tamis, Astrid	Ketenregisseur, Openbaar Ministerie Amsterdam
18	Terlinden, Marcel	Wijkmeester IJburg, Ymere
19	Vliet, Joke van	Projectleider Wijk zonder scheidslijnen, stadsdeel Zeeburg
20	Westrus, Chris	Wijkmeester IJburg, Stadgenoot
21	Wonderen, Johan van	Wijkmeester IJburg, De Key
* = alleen kort telefonisch mee gesproken		
** = niet officieel in dienst van één partij, maar betaald vanuit diverse betrokken partijen		

Tabel 2: Overige betrokken personen

	Naam	Functie en werkgever
1	Aben, Arnout	Woordvoerder Politie Amsterdam Amstelland
2	Heijnen, Merijn	Medewerker O&S, gemeente Amsterdam
3	Kraan, Cees	Medewerker Dienst Wonen, gemeente Amsterdam
4	Land, Ebe van der	Woordvoerder Politie Amsterdam Amstelland
5	Reuselaars, Iris	Programmamanager IJburg
6	Sutherland, Marjon	Coördinator Jeugd en Risicogezinnen, Stadsdeel Zeeburg

Colofon

Opdrachtgever/financier	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Zeeburg
Auteurs	Dr. E. van Marissing Drs. S. Tan Prof. dr. J.C.J. Boutellier
Omslag	Grafitall, Eindhoven
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht telefoon 030-2300799 telefax 030-2300683 e-mail secr@verwey-jonker.nl website www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-367-7

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2010.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt

vermeld. The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.